AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ

21 MAYIS 1966
SAYI : 622
FİYATI : 125 KURUŞ

PARLAMENTO

Cilt : XXXV Yıl : 13 Sayı : 622

SAHİBİ VE BAŞYAZARI :
Metin Toker

GENEL YAYIN MÜDÜRÜ
Kurtul Altuğ

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Nizamettin Durgun

MÜESSESE MÜDÜRÜ
Tacettin Tezer

BU SAYIDA YAZI KURULU :
İÇ HABERLER KISMI: Teoman Erel, Okay Göçer, Egemen Bostancı (İstanbul) — DIŞ HABERLER KISMI: T. Kemal — MAGAZİN KISMI: Jale Candan, Tüli Sezgin, Hüseyin Korkmazgil — TİYATRO: Naciye Fevzi, Lûtfi Ay — SİNEMA: Nijat Özön — SPOR: Muhterem Özyurt — KİTAPLAR: Ilhami Soysal — MUSİKİ: Faruk Güvenç — İKTİSAT: Mehmet Tuğrul.

İstihbarat Tel : 10 73 82

KAPAK KOMPOZİSYONU
SAN Organizasyon
Erkal Yavi

KAPAK KLİŞESİ
Hüner Klişe - İstanbul

KAPAK BASKISI
Rüzgârlı Matbaa

FOTOĞRAF
T.H.A. - Erdoğan Çiftler

KLİŞE
Doğan Klişe

ABONE ŞARTLARI

3 aylık	(12 nüsha)	12.50 lira
6 aylık	(25 nüsha)	25.00 lira
1 senelik	(52 nüsha)	50.00 lira

Geçmiş sayılar 250 kuruştur.

İLÂN ŞARTLARI
Santimi 20 lira
3 renkli arka kapak 3000 lira

AKİS Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir

DİZİLDİĞİ YER
Rüzgârlı Matbaa

BASILDIĞI YER
Hürriyet Matbaası - Ankara

BASILDIĞI TARİH
18.5.1966

AKİS
HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ
RÜZGÂRLI SOK. No : 15
ANKARA - TEL : 11 89 92
P. K. 582

Kendi Aramızda

Övünerek söyleyebilirim ki, şu günlerde en fazla sözü edilen yayın organı, AKİS'tir. Diyanet İşlerinin başında bulunan, "kendini şeyhülislâm sanan" ve aklınca fetvalar döktüren İbrahim Elmalı ile ilgili geçen haftaki yayınımız, beklediğimiz ilgiyi gördü. Memleketin ilerici kuvvetlerinden telefonla, telgrafla teşvik mesajları alırken, malûm çevre de bizim şevk ve gücümüzü arttıran yayınlara girişti.

13 yıllık yayın hayatı boyunca daima ilerici fikirleri savunmuş olan bu derginin bütün mensupları, eski mücadele günlerinin geri gelmesinin heyecanı içinde, eskisinden bir kat daha fazla çalışarak, içinde bulunduğumuz dönemin bütün kirli çamaşırlarını ortaya dökmektedir. Dökecektir de... Buna engel olunamıyacaktır. Zira buna dün de engel olunamamıştır.

Bu hafta dergiyi çok dolu bulacağınızı şimdiden haber verebilirim. AKİS okuyucularının çok iyi tanıdıkları iki otorite, Prof. Dr. Muammer Aksoy ve Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu, bu hafta yine, AKİS'in sayfalarında ağırlıklarını duyurmaktadırlar. Gerek Aksoyun ve gerekse Feyzioğlunun yazılarını dikkatle okumakta büyük fayda bulunduğu kanısındayım.

Yazılarımızı yine, pek meşhur bir tâbirle, "zekâ ışığı altında" okumanızı tavsiye edeceğim. Bu hafta AKİS ekipleri iki büyük çalışma yaptılar. Bunlardan biri "Meclis" yazısında, diğeri ise "Rejim" yazısında ifadesini bulmuştur. Her iki yazı da büyük önem taşımaktadır. Bilhassa "Rejim" başlıklı yazı, sanırım, bir takım çevrelere iyi bir ders olacak, memleketin sağlam kuvvetlerine de ufuktaki tehlikeyi gösterecektir.

AKİS'in bu sayısını okumağa başladığınız sırada, Başyazarımız Metin Toker Japonyada tetkiklerine başlamış olacaktır. Japon Hükümetinin dâvetlisi olarak geçen haftanın sonunda Japonyaya hareket eden Toker, bu krizantem ve yelpaze diyarının bilinmeyen taraflarını dönüşünde AKİS okuyucuları için, o tatlı üslûbu ile yazmağa başlıyacaktır. Tokerin Haziran başına kadar sürecek olan gezisi sırasında, "İsmet Paşayla 10 Yıl" tefrikamızın üçüncü cildini yayınlamıyacağız. Toker, yurda dönüşünde önce Japonyayı anlatacak, sonra da "İsmet Paşayla 10 Yıl"ın başka bir ilginç devresine geçecektir. 1960 27 Mayısından sonrasını, yani MBK devresini ve İsmet Paşayla MBK ilişkilerini ihtiva edecek olan bu cildin pek çok olaya ışık tutacak nitelikte olduğunu söyleyebilirim. "İsmet Paşayla 10 Yıl"ın II. Cildi ise, radyo ilânlarımızdan ve gazetelerden öğrendiğiniz gibi, piyasadadır.

Bir hususu daha belirterek sözlerime son vermek istiyorum. AKİS okuyucuları, tıpkı eski devirlerde olduğu gibi, duydukları, bildikleri yolsuz işleri bize bildirmekte, bunların yayınlanmasını istemektedirler. Okuyucularımız merak etmesinler, verdikleri her ilginç haber üzerinde durulmakta ve incelenmektedir. AKİS okuyucularının sadık birer AKİS muhabiri olduklarını tekrar söylemeğe bilmem lüzum var mıdır?

Saygılarımla

Kurtul Altuğ

AKİS
HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI
Cilt : XXXV Sayı : 622 21 Mayıs 1966

YURTTA OLUP BİTENLER

Başbakan Demirel taraftarları arasında
Baş sorumlu

Millet

Seçime doğru

5 Haziran günü seçmen, Senato kısmî seçimleri için bir kere daha sandık başına gidecek ve oyunu kullanacaktır. Hiç şüphe edilmemelidir ki, bu seçimlerin iktidar değişikliğiyle bir ilgisi yoktur. Demirel eğer aklını başına devşirir, irticaa göz kırpmaz, kendisini eski işi olan Morrison firmasının temsilciliğinden kurtarabilirse ve nihayet memlekette yeni bir "hareket" olmazsa, AP üç yıldan fazla iktidarda kalacaktır.

Ama bu seçimlerin ve bu seçimlerde kullanılacak oyların başka bir önemi vardır. 10 Ekim seçimleri sonucu iktidara tam bir çoğunlukla gelen Demirel İktidarının millete vaadettiği nurlu ufukların hayalden öte bir anlam taşımadığı bütün çıplaklığıyla ortadadır. Ne patates fabrikası, ne asma köprü ve ne de renkli sözlerle millete vaadedilen huzur gerçekleşmiş, aksine, her geçen gün bir parça daha pahalılaşan hayat, arenaya dönen ve itibarını giderek yitiren bir Parlâmento dağın ardındaki ümitleri de yok etmiştir. Demirel İktidarının basiretsiz tutum ve davranışları sonucu vatandaşlar iki ayrı kampa bölünmüşler, 27 Mayıs düşmanlığı alıp yürümüş, Ordunun şerefli komutanlarına kadar uzanan bir kin furyası vatan sathını sarmıştır. Bunun baş sorumlusu, elbette ki, "Ben çoğunluğum, kanun tanımam, istediğimi yaparım" diyen zihniyet ve bizzat AP'nin başı Demireldir.

Senato kısmî seçimlerinde kullanılacak oylar iktidarı değilse bile, memleketin ve rejimin kaderini değiştirecek niteliktedir. AP'nin alacağı her fazla oy, onu daha mütecaviz hale getirecek ve AP bu defa, "Millet benim tutumumu tasvip ediyor, millet beni istiyor, millî irade böyle emrediyor" gerekçesiyle, Anayasa sınırlarını aşan bir sorumsuz ve karanlık devreyi geri getirme gayretine kapılacaktır. Ancak,

Kıssadan hisse

Metin TOKER

Milletlerin, iktidarlarını seçerken niçin çok, ama çok dikkatli olmaları gerektiği, Türkiyede yedi, sekiz aylık bir zaman parçası içinde gayet kesin surette ortaya çıkmıştır. Basiretsiz, tecrübesiz ve son derece iptidaî bir idare, başında bulunduğu siyasî partiyi berbat bir vaziyete getirmiştir. Düşünmek lâzımdır ki, eğer Türkiyenin şansı bulunmasaydı ve milletlerarası bazı kritik durumlar hasıl olsaydı bu acemi ellerde sadece parti kaderi değil, memleket kaderi de tehlikeye düşecekti.

Hiç bir demokratik rejimde muhalefet iktidara rahmet okumaz. Bundan dolayıdır ki böyle sistemlerde İktidar daima "Muhalefetin muhalefeti"ni hesaba katmalı, onu bir güçlük olarak peşinen kabul etmeli, ona göre davranmalıdır. Ama, A.P.'nin kısa iktidarında başa gelenlerde "Muhalefetin muhalefeti"nin payı devede kulak ölçüsündedir. Bir defa, seçimlerden önce "Bu Demirkırat birincinin yolunda giderse, öteki on yıl dayanmıştı, bu on ay dayanamaz" ihtarını yapmış bulunan İsmet İnönü A.P. İktidarına karşı sert hiç bir vaziyet almamıştır. Tam aksine, bütün konuşmalarında bir ikaz, dostça tavsiye havası estirmiştir. Daima "Yapmayın, lüzum yok" tonunu muhafaza etmiştir. Liderinden belki biraz daha ilerde olmakla beraber C.H.P.'nin de aşırı bir muhalefeti olmamıştır. TİP'in dışındaki küçük partiler hep yumuşak, uzlaştırıcı davranmışlardır. A.P.'ye tek ve peşin hücumun hemen adeta TİP'ten geldiği bir gerçektir. A.P. İktidarı kendi başına gelen bütün dertleri, bizzat, eliyle açmıştır. Kendi adımlarıyla ikinci Demirkırat, birinciden de beter yola girmiştir.

Şu "Seçim Kanunu Hikâyesi"nin lüzumunu, acaba aklı başında bir tek kimse aklı başında bir tek kimseye anlatabilir mi? Bunun çıkmasına imkân bulunmadığı, söylenmemiş midir? Muhalefet Lideri Başbakana kadar gidip bunu anlatmış, kanunun iki ay geriye atılmasını, arada oturulup konuşulmasını tavsiye etmemiş midir? Israrın, ortalığı karıştıracağını hatırlatmamış mıdır?

Demirele, kurduğu kabinenin Cumhuriyet tarihinde kurulmuş en zayıf kabine olduğu, bununla hiç bir işin altından çıkılamayacağı -kendi Grupu tarafından bile- hulûs ile bildirilmemiş midir?

Demireli hiçten vareden çevreler, iş âlemi ve patırdısız bir liberal ekonomi isteyenler bu eski müteahhidi iki tehlikeye karşı ikaz etmemişler midir: Ekonomik meseleleri bırakıp dikenli ve kökü maziye dayanan siyaset labirentlerine girmek, bir de, tehlikeli cereyanları körüklemek?

Başbakan, Muhalefet tarafından bu yolların her hangi birine itilmiş değilken, şimdi hiç yoktan, "Meclisin basılması" hadisesini de başına sarmış, bunun sanığını himaye kanadının altına alarak sorumluluğun kaynağını belli etmiştir. Hiç şüphesiz, İktidar Meclisi bastırırken Muhalefeti çok müşkil duruma düşürecek tesbitler yapabileceğini hayal etmiş, bir kumar oynamış, bunu kaybetmiştir. Demirelin, partisindeki mürtecileri, sokak kabadayılarını savunmaya kalkması da anlayışının ne olduğunu göstermiştir. Bugün A.P.'nin yanında, Türkiyede gücü olan hiç bir kuvvet kalmamışsa, bunu Muhalefetin eseri saymak Muhalefete hak etmediği bir iltifatta bulunmaktır.

Eser, Süleyman Demirel adını taşıyan meçhul şöhretindir.

Türkiye, bu meçhul şöhretin iktidar sahibi olmasının tehlikesinden bu kadarla kurtulursa talihine müteşekkir kalacaktır. Bir Başbakanın zayıf, yetersiz çıkmasının demokratik memleketlerde olağanüstü hiç bir tarafı yoktur. Başbakanlık bu kadar kolay ve ucuz bulunsaydı, herkes Başbakan olurdu. Bunun, hiç bir devlet ve siyaset tecrübesi, mehareti olmadan o makama havadan, adeta zembille oturtulan Süleyman Demirelin şahsını rencide edecek, küçültecek bir tarafı da mevcut değildir. Nihayet denenmiştir, olmamıştır. Bunu böyle kabul etmek, denemenin başarısızlığı bu kadar ortadayken gereğini yapmak en tabiî, makul ve akıllı yoldur.

İktidarlar -ve memleketler- için tehlike, başa geçmiş bulunan adamın veya takımın oradan ayrılmamakta ısrar etmesi, onu oradan alma yetkisine sahip teşriî organların da görevlerini yapmamasıyla başlar. İktidar Gruplarının kendilerine mahsus bir ruh haletine sahip oldukları görülmüştür. Bu ruh haletinin suni şekilde körüklendiği malûmdur. "Aman, Muhalefetin oyununa gelmeyelim!", "Aman, tesanüdü bozmayalım!", "Elimizi verirsek kolumuzu alamayız!", "Bizden kelle istiyorlar.." sloganları İktidarları şimdiye kadar bir kaç defa yanlış, sonu acı istikametlere sürüklemiştir. 1946'larda Muhalefet Pekere karşıydı. Ama bu, hem rejimi, hem aslında C.H.P.'yi kurtaran "35'ler Hareketi"ni engelleyememiş, gereken neyse o yapılmıştır. Buna mukabil 1959 Sonbaharındaki "Yırcalı Hareketi" D.P. Grupunun basiretinin bağlanması sonucu hezimete uğramış ve belki de D.P. bir kurtuluş imkânını yitirmiştir.

Muhalefet "Bu Hükümete güvenemiyoruz, bu Hükümetin elinde memleket tehlikeye düşebilir" sesini yükseltirken A.P. bunu peşinen ve körükörüne reddedecek yerde sekiz ayın olaylarına bir göz atmalı, bundaki doğruluk payının ne olduğunu araştırmalı, hükmünü mümkün nisbetinde objektif şekilde, her halde bir "Ehlisalip Zihniyeti"ne kapılmaksızın vermelidir.

Bugün Türkiyede yükselen başka bir temenni, Cumhurbaşkanının ağırlığını hissettirmesi arzusudur. Bu ağırlık, A.P.'yi objektif olmaya itmekle en demokratik tarzda hissettirilebilir.

suyu ters akıtmak nasıl mümkün değilse, 27 Mayıs 1960 öncesine kaydırma çabaları da çok kan, çok gözyaşı ve çok ıstırap getirecektir. 22 Şubat ve 21 Mayıs olaylarını hazırlayan sebepleri bir an olsun hatırdan çıkarmamakta ve bir takım kuvvetleri kendinden sanmak gafletinden süratle kaçınmakta sayısız fayda vardır. Bu itibarla, AP'nin Senato kısmî seçimlerinde kaybedeceği her oy, rejimin yönünde ve kaderinde rol oynayacak ve Demirelin sarıldığı "milli irade"nin çoğunluk diktasına izin vermediğini, memleketin yeni 27 Mayıslara götürülmesine gönüllerin razı olmadığını AP'nin başlarına anlatacaktır. Aksi olursa, çökecek tavanın altında kalacakların sadece AP'den ibaret olmıyacağı inancına belbağlamak herhalde bir kurtuluş yolu olmasa gerektir.

12'ye 5 kaldığını görmemek için ancak Demirel olmak lâzımdır.

Meclis

Çarklar durunca...

(Kapaktaki konu)

Meclis Başkanı Ferruh Bozbeyli, önceki hafta çıkacağı Avrupa gezisinden bir gün önce, Meclis Başkan Vekillerinden birinin Meclis tatilinin çıkmaza girdiğini telefonla haber vermesi üzerine üzüntü ve sıkıntı ile şöyle dedi:

"— Allah allaaah, allah allaaaah... Bir meseleyi halledelim derken bir mesele daha çıkarıyorlar. Ne zaman akıllanacak bunlar?.."

Bu telefon görüşmesinden önce Bozbeyli, Millet Meclisinin tatile girdiğini zannediyor ve hiç olmazsa Avrupada birkaç gün kafasını dinleyeceğini umuyordu. Gerçi Millet Meclisi malûm olaylardan sonra alelâcele tatil kararı almıştı ama, bu defa Senatonun bir davranışı işi arapsaçına çevirivermişti! Meclisin tatil kararından sonra Senatonun da aynı kararı alması gerekirken, AP'liler Senato toplantısına katılmamışlar, çoğunluk sağlanamamış ve bu yüzden iş çıkmaza girmişti. Senato tatil kararı alamamıştı. Bu durum, Anayasanın "Meclisler aynı zamanda tatile girerler" şeklinde bir hüküm taşıyan 83. Maddesine uymuyordu. Bu şartlar altında ya Millet Meclisini yeniden toplayıp tatil kararını tekrarlamak, ya da Anayasanın bu maddesini zorlamak gibi iki ihtimal karşısında kalınıyordu.

Doğru dürüst bir tatile bile girmeyi beceremeyen bir Meclisin Başkanı olmak ne kadar huzur verirse, Bozbeyli o kadar huzurla Avrupa gezisine çıktı.

Bugünlerde, muhalif veya muvafık hangi milletvekiline sorulsa, üyesi bulunduğu bu müessesenin son altı aylık devredeki çalışmasından memnun olmadığını en kesin bir ifade ile söyleyecektir. Üzerinde birleşilen nokta şudur: "Meclis çalışamamaktadır". Bu husustaki fikir ayrılıkları, sebepler tartışılırken belirmektedir. İktidara göre, Meclisi çalıştırmayan Muhalefet; Muhalefete göre ise, İktidardır. Geçen hafta ortaya Meclis çalışmasıyla ilgili bazı rakamlar atan Başbakan ve AP Genel Başkanı Süleyman Demirel, Meclisin çalışamadığını kabul etmiş, fakat bütün suçu obstrüksiyon yapan Muhalefetin üzerine yıkmıştı. CHP Grup Başkan Vekili Turhan Feyzioğlu ise, fikrini şöyle açıklamıştır:

"— Muhalefeti ezmek amacını güden Seçim Kanunu, bütün çalışma yollarını tıkayan bir inatla diğer kanunların önüne alınmasaydı, geçirdiğimiz altı ayda çok daha verimli çalışmalar yapılabilirdi. Sadece biz, CHP olarak, memleketin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınması ile ilgili 111 kanun teklifi verdik. Bunların içinde acele ve önemli olanları görüşülmek üzere geçici komisyonlar kurulması için 20'den fazla önerge ile talepte bulunduk. Bu tekliflerimizden ve önergelerimizden pek çoğu Seçim Kanunundan önce gündemlerde yer aldığı halde, bütün usûller çiğnenerek, Seçim Kanunu konusu hepsinin önüne alındı. Tekliflerimizden bir tekinin bile zamanında görüşülüp kanunlaşmasına imkân bırakmayan bu davranış, Meclisin çalışmalarının çıkmaza sürüklenmesinin başta gelen sebebidir. Bütçe içinde sabahlara kadar çalıştık. AP'lilerin devamsızlığına rağmen çoğunluğu sağladık. Biz o zaman isteseydik, her gece Bütçeyi durdurabilirdik! CHP Grupu son altı aylık dönemde kendisine düşeni yapmıştı. Ama Muhalefetin ezilmesini hedef tutan bir Seçim Kanunu tasarısını kanunlaştırmak için elbette ki Muhalefetten yardım beklenemezdi."

Parlak bilânço

Görüldüğü gibi, Muhalefet de Meclisin çalışmasının çıkmaza girdiğini kabul etmekte, fakat sebebi İktidarın basiretsizliğine bağlamaktadır. Bu hususta daha birçok fikirler ortaya atılmaktadır. Her iddia bir başka nokta üzerinde durmaktadır. Ama en isabetli ve doğru fikir muhakkak ki, Meclisin altı aylık çalışmasını bir bilânço halinde ortaya koyan ve değiştirilmesine imkân olmayan kesin rakamların verdiği fikir olacaktır. Eğer bu rakamlar, Demirelin yaptığı gibi,

Faruk Sükan koltukta
"Suçlular aramızda"

Muhalefetin obstrüksiyonunu ispat için zorlanacağı yerde daha tarafsızca incelenirse, salim ve sıhhatli sonuçlar çıkacaktır.

Millet Meclisi, 22 Ekim 1965'ten 9 Mayıs 1966'ya kadar 94 birleşim yapmıştır. 87 birleşimde çoğunluk sağlanmış ve toplantıya devam edilmiştir. Sadece 7 birleşim, daha açılır açılmaz kapanmıştır. Bunlardan ikisi, aynı zamanda TBMM toplantısı olduğundan yoklama yapılmadan geri bırakılmıştır. Netice olarak, çoğunluk olmadığı için yapılamayan toplantı sayısı sadece 5 tir. İktidarın bir seçim propagandası olarak tekrarlayıp durduğu "Muhalefet Meclise girmediği için çoğunluk sağlanamadı ve Meclis çalışamadı" edebiyatı 94 birleşimden sadece 5'i için doğrudur. Muhalefetin Meclis oturumlarına katılmaması, bu hesaba göre, Meclisin çalışamamasına en fazla yüzde 5 veya 6 oranında tesir etmiş olmaktadır.

Meclis, bu altı aylık süre içinde 54 kanun çıkarmıştır. İlk bakışta bu rakam, "Meclis çalışmıyor" sözünü yalanlar anlamda görünmektedir. Çünkü iki toplantıya bir kanun düşmektedir ki bu, oldukça parlak bir sonuçtur. Ama bu 54 rakamının nasıl meydana geldiği bilinince bu iyimserlik uçup gitmektedir: Çıkarılan bu kanunların 34'ü Bütçe ile ilgilidir; 2'si vatani hizmet tertibinden maaş tahsisi için çıkarılmıştır; 5'i özel af kanunudur. Geriye 13 kanun kalmaktadır. Bu 13 kanundan 8'i yürürlükteki çeşitli kanunlara madde veya fıkra eklenmesi veya değişiklik yapılması ile ilgilidir. Geriye kalanlar ise Kocaeli iline bağlı Kaynarca ilçesinin Sakarya iline bağlanması, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi öğretim üyelerine ek ücret verilmesi, iktisadi devlet teşekküllerinde çalışan doktor ve eczacıların bazı haklardan yararlanması ve nöbetçi memurların 24 saat çalışmaları için çıkarılmıştır. Bir de, 1965 kalkınma istikrazı ile ilgili bir kanun çıkarılmıştır. Bu kanunlar çeşitli problemler içinde bulunan Türkiyenin hiç bir büyük yarasına merhem olacak şümul ve mahiyette değildir. Ama bunlardan iki tanesi, tam tersine, vatandaşın sırtındaki kambura da kambur ekleyecek niteliktedir. Bu değişiklik kanunlarından biriyle tomruğa zam yapılmıştır. Bu, aslında gecekondu inşa eden fakir vatandaşın da, milyoner müteahhidin de aynı oranda ödeyeceği gayriâdil vasıtalı vergiden başka bir şey değildir. Diğeri ise asgari geçim indiriminin ertelenmesidir! Hükümet, açık bütçesine 400 milyonluk bir yama bulabilmek için çıkardığı bu kanunla asgari geçim indirimi kapsamına giren dar gelirlilerin bütçelerinden onlar için çok kıymetli birkaç liracığı daha alıvermiştir.

Zühtü Pehlivanlı
Kimin emrinde?

Meclis, altı ayda, önemli olarak -iyice açık- bir Bütçe, bir tomruğa zam kanunu ile bir asgari geçim indirimini erteleyen bir kanun çıkarmış olmaktadır!.. Süleyman Demirelin, tantana ile ilân ettiği Hükümet Programı ile bu altı aylık bilânço arasında irtibat kurmak için ya çok yalancı, ya da iyice hayalperest olmak gerekir.

Sebep nedir?

İktidar, olanca şiddetiyle sırıtan bu gerçeği örtebilmek için hâlâ bütün kabahati Muhalefetin obstrüksiyonuna bağlamağa çalışmaktadır. Oysa ortada bir Seçim Kanunu ve dolayısiyle bir obstrüksiyonun bulunmadığı devrede de bir şey yapılmış değildir. Muhalefetin çalışmalara tamamen katıldığı Bütçeye kadar geçen dönem incelendiği takdirde, yine kötümser bir sonucun belirdiği görülmektedir. Bu devrede topu topu yapılan iş, iki kişiye vatani hizmet tertibinden maaş bağlamak, beş kişiyi affetmek ve yukarıda dökümü yapılan 13 kanunu çıkarmaktan ibarettir.

Bu altı aylık devrede çıkarılması gereken veya -Hükümet Programı ile vaadedildiği için- çıkarılması beklenen kanunlar ise şunlardır: Deniz - İş Kanunu, İş Kanununu değiştirecek kanun, tasarruf bonolarının işçi ve dargelirlilerden alınmamasını sağlıyacak olan kanun, Askerî Personel Kanunu, Personel Kanununu yürürlüğe koyacak olan Kadro Kanunu -ki bunun 1 Martta yürürlüğe gireceği vaadedilmişti-, Gecekondu Kanunu, Petrol Kanunu, Toprak Reformu Kanunu... Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen kanunların yerine ikame için çıkarılması gerekli iki kanun da bunlara eklenmelidir: Tapulama Kanunu ile Bekçiler Kanunu...

Bütün bu kanunlar ya Meclise getirilmemiş, ya da Hükümet tarafından son anda âdeta lûtuf kabilinden Meclise sevkedilmiş, fakat Seçim Kanununun dağdağası arasında ikinci, üçüncü, beşinci plânda kalmışlardır. Halbuki bütün bu kanunları Muhalefet milletvekilleri daha Meclis açılır açılmaz Başkanlığa vermişlerdi. CHP, MP, TİP, CKMP ve YTP tarafından Meclis açıldıktan hemen sonra verilen kanun tekliflerinin sayısı 200'ü bulmaktadır. Ama, Mecliste ve komisyonlarda çoğunlukta olan iktidar partisinin ve Hükümetin, Muhalefetin bu çalışması karşısındaki davranışı tamamiyle bir engellemeden ibaret olmuştur. Muhalefetin memleketin ana meseleleri hakkında verdiği tekliflere AP'liler komisyonlarda itiraz etmişler ve "Hükümet bu konuda kanun getirecek, konu o zaman ele alınsın" demişlerdir. Ama Hükümetin getireceği vaadedilen bu kanunlar bir türlü yetişememiştir!.. İktidarın Muhalefetten gelen teklifleri böyle ertelemesi veya geçici komisyon kurulmasını engellemesi tepkisiz de kalmamıştır. O zamanlar, Ahmet Tahtakılıç ve diğer Muhalefet milletvekilleri "İktidarın bu davranışla, Anayasada yer alan, milletvekillerinin kanun teklif etme haklarını fiilen ılga ettiğini" açıkça belirtmiş-

Demokrasimiz

Demokrasi, en az kötü olan idare şeklidir. Bazı sakıncalarına rağmen, insan haysiyetine en uygun düşen, kişilerin mutluluğunu sağlamağa en elverişli olan rejim yine odur. Fakat demokrasi ve onun gerçekleştirilme şekli olan "çok partili siyasî hayat", hiçbir zaman toplum hayatının gayesi sayılamaz. Eğer bir memleketteki şartlar, çok partili siyasî hayatı, toplumun -kişilerin büyük çoğunluğunun- açıkça aleyhine işleyen ve onun geleceğini tehlikeye düşüren bir mekanizma haline getirmekte ise, bir "çıkmaz" karşısında bulunuluyor demektir. Böyle bir halde, iki kötüden birini -daha hafifini- seçmek durumunda kalınacaktır. Ya demokrasiyi bir süre için askıya almak, yahut da toplumun geleceğini feda etmek!

Evet, demokrasinin üstünlükleri ne kadar çok olursa olsun, onu "toplum hayatının amacı" sayabilmek imkânsızdır. Kişi olarak da, Devlet olarak da "yaşayacaksak, çok partili siyasî hayat içinde yaşarız, yahut da hiç yaşamayız" demek, aracı amaçla karıştırmak olur. Demokrasi, "bütün şartlar altında ve ne pahasına olursa olsun gidilecek tek yol"u teşkil edemez. Nitekim Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu ve Devletin kurtarıcısı olan en büyük türk, şartları var olmadıkça çok partili siyasî hayatın kabul edilemiyeceğini bize öğretmiştir. Onun gittiği yolu izleyen Batının tanınmış -demokratik zihniyete sahip- düşünürleri, kendisine hak vermekte ve onu alkışlamaktadırlar. İleri bir toplum haline gelebilmemizin -ve böylece yaşayabilmemizin- vazgeçilmez şartı olan devrimler tamamen gerçekleştirilmeden, "çok partili siyasî hayatı ve genel oy sistemi"ni kabul etmenin, toplum olarak yaşamamızın ve fert olarak gelişmemizin ciddî surette tehlikeye düşmesi, hattâ sona ermesi demek olacağı, yakın tarihimizde geçirilmiş birçok tecrübelerle de sabittir. Kısacası, bu memleketin "ya demokrasi ya ölüm!" diyemiyeceğini bilmemiz lâzımdır.

Öte yandan, gelişmiş insanların ruhuna en uygun düşen, fert için de Devlet için de "maceralardan uzak bir hayatı garanti altına alan" demokratik düzeni muhafaza edebilmenin, büyük bir nimet olduğunu da unutmamak gerekir. O halde çok partili siyasî hayat, kişileri ve toplumu huzura, refaha ve güvenliğe doğru götürecek yerde, huzursuzluğa, geçmiş yüzyılların karanlıklarına, iktisadî alanda artan aksaklıklara ve adaletsizliklere, kısacası "çıkmazlar"a sürüklüyorsa, bu durumu sür'atle düzeltmenin çarelerini aramak zorunluğundayız. Bu çareleri bulamamak, yalnız içine düştüğümüz kötü durumun kişi ve toplum için yarattığı sakıncaların -acıların- devam etmesini değil, aynı zamanda toplumun, yahut rejimin tehlikeye düşmesi sonucunu da doğurur. Bu gerçeği ne yazık ki, çok tekrarladık. Uyarmalar, genellikle, her tekrarda önemini kaybederler. Amma "gözü kapalı gidiş" devam ettikçe de, uyarmalar da tekrarlanmak zorunluğundadır. Türkiyenin, "çok partili demokratik düzenin daha uzun süre uygulanamıyacağı toplumlar"dan olduğuna inanmıyoruz. Demokratik hayatın aleyhine olan şartların yanında, lehine olan birçok şart da, toplumumuzda yaratılmıştır. Biz, Batı âlemi kadar demokrasinin kolayca uygulanabileceği bir toplum olmamakla beraber, millî birliğini bile sağlıyamamış, siyasî sömürgelikten yeni çıkmış birçok Afrika ve Asya ülkesi gibi de, "çok partili siyasî hayatın asla yürümiyeceği bir toplum" değiliz. Hele 1946'dan buyana yapılan büyük manevî yatırımlar, çekilen acılar, edinilen tecrübeler de hesaba katılırsa, türk demokrasisinin kurtulacağını, bu son krizi atlatabileceğini kabul etmek gerekir. Amma bugün hâlâ bir çıkmaz karşısındayız. Bunun temelde yatan derin sebeplerinin kısa bir yazıda tahliline geçecek değiliz. Sadece şu kadarını söylemekle yetinelim: Meseleleri çözmede, pratik yolların önmini küçümsememek ve önce gözönünde duran engelleri temizlemek gerekir. Ancak bu takdirde "zamanın doktorluğu"na güvenebiliriz. Tekerin altındaki taş alınmadan, arabanın yürümesine imkân yoktur. Arabanın yürümemesini veya istenildiği gibi yürümesini imkânsızlaştıran diğer engellerin giderilmesi, ancak daha sonra düşünülecek bir meseledir.

Bugün demokratik düzeni işlemez veya ters istikamette işler hale getiren tutumlar ve kişiler ortadadır. Bunlara karşı gereken enerji ile tepki gösterebilmek, o kanserli nesiçleri koparıp atmak, türk demokrasisini yaşatabilmenin ilk şartıdır: Meclis işlemez hale getirilmiştir. Yasama Meclisinde fikirler değil bıçaklar, muştalar ve yumruklar çarpışmaktadır. Parlâmento rahatça işlemedikçe, çok partili siyasî hayat işliyemiyeceğine göre, demokrasiye inandığını söyleyen teşekküller ve milletvekilleri, "Mecliste adam yaralamağa, pusu kurmağa kadar giden kişilerin dokunulmazlıklarını derhal kaldırarak, kendilerini bir iki gün içinde Adliyeye teslim edebilmeli"dirler. Milletvekilinin sorumsuzluğu, millet adına görüşlerini hiç çekinmeden dile getirebilmesi için tanınmıştır, yoksa millet adına konuşanları zorbalıkla susturabilmek için değil! Zaten "sorumsuzluk", sadece Meclis çalışmalarındaki fikir açıklamaları için söz konusudur. Bıçağın, muştanın, yumruğun fikirle ilgisi bulunmadığına göre, Meclis içindeki bu saldırılar, olsa olsa "dokunulmazlık" konusu olabilir. "Dokunulmazlık" da, milletvekilinin bir takım iftira ve isnatlar yüzünden görevini yerine getirmesine engel olunmaması için tanınmış bir kurumdur. Mecliste herkesin gözü önünde cereyan eden eşkiyalıklar bakımından, böyle bir sakınca söz konusu olamaz. O halde Meclis içinde Solmazerleri, Kabibayları yara-

Çıkmazdadır

Prof. Dr. Muammer AKSOY

layan, Ulaya pusu kuran kabadayıların, hemen Adliyeye sevkedilmesi Parlâmentonun işlemesini samimî olarak istemenin asgarî delilidir. Bu yapılmazsa, Meclisteki çatışmalar son haddine ulaşacak; ve Meclis, demokratik düzene olan güvenin yitirilmesine bizzat sebep olacaktır. Bir İçişleri Bakanı, kanunların, bazı vatandaşlar lehine hiç uygulanmamasını, bazı vatandaşların ise sadece aleyhine olarak uygulanmasını sağlayan bir tatbikatın kahramanı olarak, kanuna saygı duygusunun ortadan kalkmasına sebep olmaktadır. Bu tutumun, halkla -hele gençlikle- zabıtayı karşı karşıya getiren tehlikeli bir oluşuma sebep olduğu ve demokratik düzenin temelini oyduğu meydandadır. Bu İçişleri Bakanı, iktidarcı olmıyan gençleri faşist metodlarla ayıklama çabası içindedir. Cür'et ve pervasızlığını, "Yasama Meclisine gece yarısı baskın yapma"ğa kadar götürebilmiştir. O halde demokrasiye inanan milletvekillerinin, hangi partiden olurlarsa olsunlar, bu şahsı görevinden derhal uzaklaştırmaları, bunun için Anayasanın sunduğu bütün araçlardan faydalanmaları, onlardan demokratik düzen adına beklenilecek tepkinin asgarîsini teşkil etmektedir. İktidar partisi bunu yapamıyorsa, onun demokrasi konusundaki samimiyetsizliğinin yeni bir delili daha ortaya çıkıyor demektir. İktidarın olumsuz davranışı, muhalefetin kendisine düşeni yapmasına elbette ki engel olamaz. Sapık tutumunu "Meclisi vesayet altına almaya yeltenme"ye kadar götüren bir İçişleri Bakanı yerinde kaldıkça, Meclis çalışmalarına katılmamaya karar veren bir muhalefet cephesi, böyle bir Zaptiye Nâzırını tasfiye edebilir ve etmelidir. "Böyle bir İçişleri Bakanı ile seçime girmeği Muhalefetin reddetmesi" bile, kanaatımızca aklın icabıdır.

Demokrasilerde bunun birçok misalleri vardır. On yıl önce Almanyada Millî Eğitim Bakanlarından Schlüter'in eski bir SS olduğu ortaya çıkınca, Göttingen Üniversitesinin önce öğrencilerinin, sonra da hocalarının harekete geçerek, böyle bir Nazi Bakan kaldıkça, derslere girmiyeceklerini ilân etmeleri ve bunu bir süre uygulamaları, başlangıçta direnen Başbakanın, nihayet Millî Eğitim Bakanını değiştirmesi sonucuna ulaştırmıştır. Bizdeki Başbakanın anlayış göstermesi, şüphesiz ki kolay olmıyacaktır. Amma, Muhalefet kendisine düşeni tam bir enerji ile yerine getirirse, bir yıl önce varlığından ancak bir avuç insanın haberdar olduğu herhangi bir kişi iken bugün -Anayasanın hükümleri sayesinde- Türk Devletini idare etme durumunda olan kişi de, o Anayasa düzenine saygı göstermesini elbette ki öğrenecektir.

Nihayet demokrasimizin içinde bulunduğu en büyük çıkmaz, "çok partili siyasî hayatın ve oy avcılığı mekanizması"nın, türk toplumunun ilerlemesinin, hattâ bugünkü dünya şartları içinde yaşamasının ilk şartı olan "akla ve ilme dayanan bir devlet halinde kalabilme" ile çatışma durumuna gelmiş olmasıdır. Lâik Devlet esasından ayrılan, dinî ve dinî hisleri siyasî amaçlarla istismar eden partilerin, memlekete ve demokrasimize kasdeden teşekküller olduğundan şüphe edilemez. Anayasamız açıkça bu gibi partilerin kapatılmasını öngörmüştür. Bir partinin iktidara gelebilmesi ve iktidarda kalabilmesi bu prensiplere saygı göstermesine bağlıdır. Böyle olduğu halde, AP'li birçok milletvekili, durmadan lâiklik temeline aykırı konuşmalar, hattâ yayınlar yapmakta ve bu prensibi canlandıran Atatürk devrimlerini baltalamak için Atatürke hergün en bayağı şekilde saldırmakta, dinî hisleri devrimlerin karşısına çıkarmak için her çabaya başvurmaktadır. Anayasa düzenimizi ve demokrasiyi samimî olarak isteyen bir parti, bu hale son verecek tedbirleri derhal almak zorundadır. Bu milletvekillerini partisinden hemen atmayan, atmakla da yetinmeyip bu gibi fikirlerle ilgisi bulunamıyacağını resmen ilân etmeyen bir AP'nin, Anayasa düzenimizle ve demokrasimizle bağdaşamaz bir teşekkül olduğunda şüphe kalmaz. O zaman bu partinin Anayasa Mahkemesince kapatılması, demokrasiyi kurtarmanın ilk şartı haline gelir. Amma "din istismarına bizzat liderleri öncülük ediyormuş, işe ondan başlamak gibi başka bir çıkmaz karşısında imişiz!" Bu hal, gidilecek yolu değiştiremez. Yaşamak ve demokrasiyi yaşatmak isteyen bir parti, demokrasinin böylesine bir çıkmazla karşılaştığı bir anda, kendisine aklı başında ve Anayasaya saygılı bir lider bulmasını da bilmelidir. Siyasî ufukta göründükten bir hafta sonra lider olan bir şahsın yerine, bir başka şahsı, hattâ bir düzine başka şahsı bulmak her halde mesele olmasa gerektir.

SONUÇ:

Türk demokrasisini çıkmazdan kurtarmak, bugün hâlâ büyük ölçüde, onu bu çıkmaza sokan AP'nin elindedir. Böyle bir görevin yerine getirilmesinin şerefi de büyük olacaktır. AP içinde demokrasiye inanan zümreye tarihî bir vazife düşüyor. Onların sadece hüsnüniyeti kâfi değildir. Millet şimdi bu "hüsnüniyetli kişiler"den, "hüsnühareket" de beklemektedir. Aksi halde, onlar da kötü niyetli arkadaşları kadar sorumluluk yüklenmiş olacaklardır. AP, demokrasiyi yaşamaz hale getirmekte ısrar ederse, demokrasiyi kurtarmanın çaresi, "AP'siz demokrasi" olacaktır. Anayasa düzenimiz de, akıl da bunu gerektiriyor.

ler, fakat bu davranış yine de önlenememiştir.

Bünyeden gelen güçlükler

İktidarın, Bütçe öncesinden beri devam eden bu tutumuna Seçim Kanununun sevkinin eklenmesiyle yaratılan bu ortam içinde Meclisin altı aylık çalışma bilânçosu bu olmuştur. Ama sebepler bu kadar değildir. Bünyeden ileri gelen bazı pürüzler de bu zorluklara eklenmiştir. Meselâ bunlardan biri, Meclis yönetimini kesinlikle belirten şartlara uygun tek bir rehberin mevcut olmamasıdır. Meclis yöneticileri, bu altı aylık devrede en çok zaman alan faaliyetin usul tartışmaları olduğunda hemfikirdirler. Bunun sebebi, Meclisin, 1927 tarihli ve bugünün şartlarını kapsamayan bir İçtüzük ile yeni Anayasada yer almış ve iyice tecrübe edilmemiş hükümler manzumesine göre yönetilmesidir. Bu, büyük bir karışıklık sebebi olmaktadır. Bir usul meselesi tartışılırken kimisi eski İçtüzüğe, kimisi de yeni Anayasaya göre uygulama yapılması gerektiğini söylemekte, bu yüzden, bir sonuca varmak hemen mümkün olmamaktadır. Bunun çözüm yolu, artık hazır hale gelen ve uzun çalışmaların mahsulü olan yeni İçtüzük tasarısının Meclise sevkedilerek kabul edilmesidir. Ama AP Grupu nedense bunu da yapmamıştır!.

Böyle karışık bir rehbere göre yönetilen bir Meclisin yapması gereken şey, en azından, büyük bir iyiniyet havası yaratmak ve ileriki Meclislere iyi çalışma teamülleri bırakmak olduğu halde, İktidar bunu da, elinden geleni ardına koymıyarak, engellemiştir. Bu iyiniyet havası daima, AP'nin "çoğunluk bende. İstediğim herşeyi yapabilirim. Zaten ben sandıktan çıktım" düşüncesine dayanan zormalamaları ile berhava edilmiştir.

Bir başka pürüz, milletvekillerinin lüzumlu - lüzumsuz, çok konuşma eğilimleridir. Meselâ Bekçi Kanunu tasarısı görüşülürken, bekçiliğe alınacak kimselerin asgari boyları ile ilgili hüküm üzerinde tam yarım saat şu tartışma yapılmıştır:

"— Uzun boylu adam iyi dövüşür!"

"— Katiyen efendim! Şiddetle reddederim! Kısa adam daha çevik olduğundan dolayı daha iyi dövüşür..."

Tabii, Bekçi tasarısı yetişmemiş ve Anayasa Mahkemesi eski kanunu iptal ettiğinden, bekçilerin bu ay alacakları maaş tehlikeye düşmüştür.

Milletvekillerinde çok konuşma eğilimi yaratan sebepler arasında en başta geleni, TRT'nin Meclis Saatidir! Bu programın seçim çevrelerinde dikkatle dinlendiğini bilen milletvekilleri, hiç olmazsa iki çift lâflarının Radyoda yayınlanması, isimlerinin geçmesi için elden gelen gayreti göstermektedirler.

Milletvekillerini böyle lüzumsuz vesilelerle konuşmaya iten bir sebep daha vardır: Meclisin çalışma tarzı o derecede karışmıştır ki, milletvekillerinin, grupları adına konuşanların önüne geçip söz almaları veya verdikleri sözlü soru ile kürsüye çıkabilmeleri imkânsız denecek hale gelmiştir. Sözlü sorular haftada sadece bir gün -o da yarım saat- görüşülebilmektedir. Üç ay önce verilen sözlü soruya dahi sıra gelmemektedir. Bu, aslında, milletvekillerinin icrayı denetim haklarının fiilen ortadan kalkması demektir. Bu durum sebebiyle "kürsüde konuşamıyacam" kompleksine kapılan milletvekilleri gündem dışı müessesesini ve her fırsatta yerli - yersiz kürsüye fırlama imkânlarını zorlamaktadırlar.

Bir yanlışlık

Bütün bunlara, Meclisteki mücadele gruplarının özelliklerindeki bir çelişme de eklenmektedir. Bu çelişme, herşeyi zorlama yolu ile 27 Mayıs öncesine döndürmeye kararlı olan çoğunluk Grupunun bilgisiz yöneticilerin elinde bulunması, Meclis çalışmalarında otorite denilecek kadar bilgili elemanların -Feyzioğlu, Kırca, Paksüt ,Erim, Bölükbaşı- ise azınlıkta kalan Muhalefetin safında yer almalarıdır. Meclis yöneticilerinden biri, haftanın başında AKİS muhabirine, yarı ciddi, yarı şaka:

"— Ya bu kurtlar AP'de olmalıydı, ya da AP'nin çoğunluğu bu kurtların idaresinde bulunmalıydı. Meclis o zaman öyle hızlı çalışırdı ki!" demiştir.

Bu yüzdendir ki AP, Seçim Kanununu zorlama ile Meclisten geçirmeye kalkınca hezimete uğramış, elinde 240 kişilik bir çoğunluk bulunmasına rağmen, ikibuçuk ayda bu kanunu geçirememiş, üstelik herşeyi aleyhine çevirmiştir. Bu olay Meclisin çıkmaza girmesini büyük ölçüde etkilemiştir. Bu, AP'nin basiretsizliğidir. Oysa bugün varılan sonuç ve çelişme önceden görülmüş, tahmin edilmiş ve AP'ye söylenmiştir. AP Seçim Kanununu getirmeğe yeltenince, CHP'nin üç teşebbüsü olmuştur. Birincide, İktidara, teklifin partilerarası bir konferansta görüşülmesi; ikincide liderler toplantısı yapılması; üçüncü de ise bir bilim kuruluna tasa-

Meclisin tatil meselesini görüşen Komisyon

Dostlar alışverişte görsün

rının incelettirilmesi teklif edilmiş, uzlaşma olmazsa meselenin bugünkü duruma varacağı haber verilmiştir. Hatta bununla da kalınmamış, bizzat İsmet İnönü, Başbakan Demirele giderek, Meclisin bir çıkmaza girebileceğini haber vermiş ve Seçim Kanununu hiç olmazsa iki ay ertelemesini kendisinden demokrasi ve rejim adına istemiştir. Ama Demirel bunu anlamamış, bir Muhalefet taktiği zannetmiştir. Bundan sonrası bilindiği gibi cereyan etmiş, büyük kavgalar, 27 Mayısçıların dövülmesi, Meclisin basılması zincirleme olaylar olarak birbirini izlemiştir. Bu gerginlik yaratıldıktan sonra her gümbürtü yeni meseleler doğurmuş, Meclisin günleri bu yeni meselelerin çözümü ile geçip gitmiştir.

Nitekim, geçen hafta Mecliste, üzerinde uğraşılan, kafa patlatılan konular, arama olayının tahkiki ile Meclislerin nasıl Anayasaya uygun olarak tatile sokulabileceği idi! Tahkik faaliyeti tam bir güldürü havası içinde geçmiştir. Komisyonun AP'li üyeleri önce bir rapor hazırlamışlar ve bunda Faruk Sükanı ve Zühtü Pehlivanlıyı temize çıkarmak için bütün kelime oyunlarına başvurmuşlardır. Daha sonra bu rapor kabul edilmemiş ve Başkan İsmail Arar bir rapor hazırlamıştır. Bu ise AP'lilerin gayreti ile kuşa döndürülmüş ve üstelik beş tane muhalefet şerhi ile yayınlanmıştır. Beş kişilik bir komisyon raporunun beş muhalefet şerhi ile yayınlanması herhalde görülmüş şey değildir!. Ama bu, Meclisin son altı aydaki faaliyetini çok güzel sembolize eden bir örnektir.

Manzara budur!

Meclisin çalışmalarını etkileyen bir diğer nokta da, yönetimdeki insicamsızlıktır. Gerçi DP Meclislerini bir kaosa döndüren meşhur partizan "reis"ler bu devrede belirmemiştir. Bunun baş sebebi, yeni Anayasanın getirdiği "Karma Başkanlık" sistemidir. AP buna da şiddetle karşıdır. Üstelik, Başkan Ferruh Bozbeyli de partisinin emelleri önünde kolayca eğilmemiş ve direnmiştir. Hatta bu direnme o noktaya varmıştır ki, Ulayın dövüldüğü -ve Seçim Kanununun büsbütün yattığı- meşhur Cuma toplantısından sonra aralarında Grup yöneticilerinin de bulunduğu bir AP'li grup, Bozbeylinin odasına koşmuş ve AP'li Meclis Başkanına, kendilerini kollamadı diye âdeta hakaret etmiştir. AP ile Bozbeyli arasındaki münasebetler bu yüzden iyice gerilmiş bulunmaktadır. Bu, Bozbeylinin "Allah allah" çekmesinden de bellidir. Grupun fanatik mensupları, partizan bir Başkan istemektedirler. Bu durumu sezen Başkan Vekili Nurettin Ok, AP'lilere, "ben istediğiniz Başkan olurum" izlenimini vermek için çaba göstermektedir. 147 AP'linin Seçim Kanunu ile ilgili önergeleri Meclis Başkanlık Divanında görüşülürken, Ok, bu önergenin şiddetle lehinde konuşmuş, Bozbyeli ise karşı çıkmıştır! Demirel de Bozbeylinin aklı başında AP'lilerin bir sembolü -ve kendisinin rakibi- haline geldiğini hissettikçe herhalde memnun olmamaktadır. AP gazetelerinin Bozbeyli aleyhinde yaylım ateşine geçmelerinin sebebi bundan başka bir şey değildir.

Netice olarak, Meclis çalışmalarının manzarası budur. Bilânço hiç parlak değildir. Faaliyetler karmakarışık olmuş, bu arada milletvekillerinin icrayı denetleme, kanun teklif etme fonksiyonları fiilen ortadan kalkmış, Meclisin milletin dertlerine çare olacak kanunları çıkarma görevi ise çıkmaza girmiştir. Sebepler muhtelif, fakat bir noktada birleşen sebeplerdir: Bu İktidar, bu Meclisi çalıştırmayı becerememiştir. Oysa başka bir iktidar -CHP İktidarı- birbuçuk yıl önce, elinde çoğunluk da olmadığı halde, zaman zaman obstrüksiyon yapan bir Muhalefete -AP muhalefetine- karşı aynı Meclisi bal gibi işletmiştir. Belkide bu İktidar, 27 Mayıs Anayasasının yarattığı bu düzeni külliyen reddetmekte, "Ben kendi anayasam ile kendi meclisimi kurduğum zaman iyi çalışırım" diye düşünmekte ve işleri bunun için bile bile çıkmaza götürmektedir.

Rejim

İpler kimin elinde?

Hacı Bayram Camiine 50 metre kadar mesafedeki Şehit Keskin Sokağının 5 numaralı hanesi, bir istihlâk ve yardımlaşma kooperatifinin merkezidir. Kooperatifin adı "Filiz"dir. Bu ad, tabelâya yeşil boya ile yazılmıştır. İlk bakışta bir bakkal dükkânını andıran kooperatifin gene yeşile boyanmış tezgâhlarında fasulye, nohut, pirinç, zeytin ve zeytinyağı gibi şeyler satılmaktadır. Satılmayan şey, sigara ve içkidir!

Kooperatifte devamlı olarak üç kişi çalışmaktadır. Bunlardan biri hesap işlerine bakmakta, diğerleri ise satışla meşgul olmaktadırlar. Perakende satış pek fazla olmadığı için görevlilerin işi akşamdan sonra başlamaktadır.

Kooperatife girildiğinde, ortadaki bir sütuna iliştirilen beyaz, bü-

Malûmların toplantı yeri: Filiz Kooperatifi
Üç çatallı kazık

Son günlerde, "14. ncü Lui'nin tebasından Jean Thévenot gözüyle Büyük Türk'ün Imparatorluğu" adlı çok ilgi çekici bir seyahatname okudum. 1655 yılında yazılmış. Yazar, devrine hakim olan ön yargılardan uzaklaşarak, gördüklerini oldukça objektif şekilde değerlendirebilen bir kişi. 17. yüzyılda Osmanlı Imparatorluğunun Batıya göre hangi yönlerden ileri ve geri olduğunu gösteren, o günkü türk toplumunun güçlü ve zayıf taraflarına ışık tutan ilginç sayfalar var kitapta.

Türklerin metafizikte, şer'i hukukta ve şiir alanında başarılarını öven yazar, müsbet bilimlere ve tekniğe fazla önem vermediklerini söylüyor. Eseri bugünkü okuyucuya takdim eden tarihçi, daha sonraki yüzyıllarda etkisi görülecek olan bu "zayıf nokta"-ya Thévenot'nun çok isabetli şekilde parmak bastığını belirtiyor ve türklerin hasta oldukları zaman hristiyan ve musevi hekimlere başvurduklarını da hatırlatıyor.

Atatürk, 1925'de yaptığı bir konuşmada, İstanbulu fethederek dünya tarihinde yeni bir çağ açan büyük kudretin, aynı yıllarda, matbaanın keşfine kayıtsız kalışını, daha doğrusu matbaaya karşı koyan kör taassubu yenemeyişini anlatır. Kudretin zirvesinde olduğumuz devirde matbaayı yasaklayan zihniyet, daha sonraki gerileyişin tohumunu ekiyordu. 272 yıl sonra matbaa Türkiyeye geldiği zaman, bilim yarışını kaybetmiştik.

Halbuki, Selçuk Türkleri yeryüzünde bilimsel öğretim yapan ilk tıp okullarından birini Kayseride kurdukları zaman, Batı âlemi büyüden medet umuyordu.

Kepler daha çocukken İstanbulda bir rasathane vardı. "Gökleri tarassut eden milletler zeval bulur" gerekçesiyle bir gecede nasıl yıktırıldığını bilim tarihleri yazar.

Batı müsbet bilimleri geliştirirken, biz bu gelişmenin dışında kaldık. Küçük bir devletin başında zaferden zafere koşan Prusya Kralı Frederik'in askeri başarılarının gerçek sırrını keşfedemiyen Osmanlı Padişahı "herhalde kralın çok iyi müneccimleri var" diye düşünmüş ve bir elçi göndererek Frederik'den üç müneccim istemişti.

Aslında, Osmanlı Devleti, bilim ve teknik alanındaki üstünlüğünü yitirmiş olmanın sonuçlarına doğru sürükleniyor, bu alanlarda geri kalan her ülke gibi, yalnız askeri ve siyasi değil, ekonomik gücünü de gitgide kaybediyordu.

19 Mayısın 47. yıldönümünde, bir gerçeği kafalarımıza iyice yerleştirmeliyiz. Türkiyeyi tam sömürge haline getirmek isteyenlere karşı bağımsızlık savaşını kazanan Atatürk, bu bağımsızlığın başlıca teminatı olarak "bilim ve akıl" çağını açmıştır.

★

Atatürkün gösterdiği kurtuluş yolunda gitgide hızlanan hamlelere muhtacız. Çünkü yeryüzünde bilim yarışı hergün biraz daha hızlanıyor. Türkiyenin çağdaş bilim ve teknoloji seviyesine ulaşması için, yepyeni bir anlayışla, büyük sıçramalar yapmağa mecburuz. Bir zamanlar, bilim ve teknik alanındaki üstünlüğü ile, bütün dünyanın siyasi ve ekonomik kudret merkezi haline yükselmiş olan Batı Avrupa bile yarışı kaybetmekte olmanın telâşı içinde kurtarıcı tedbirler aramağa başlamıştır.

18. ve 19. yüzyıllarda Batı Avrupanın Asya, Afrika, Avustralya ve bir ölçüde Amerikanın kaderine hükmetmesinin temelinde yatan asıl sebep bugün daha iyi görülüyor: Bilimsel ve teknolojik gelişmeler hep bu küçük kıtadan fışkırmış, hep burada değerlendirilmiş, askerî ve iktisadî fetihlerin emrine girmişti. 19. yüzyılda Avrupa kapitalizminin Çin limanlarından Kongo içlerine kadar hâkimiyet kurmasını sağlayan Akdenizde, Orta Doğuda ve Kuzey Afrikada kuvve dengesini değiştiren; Osmanlı Devleti ile birlikte daha nice ülkenin ekonomik bünyelerini çökerten; Büyük Petro zamanındanberi Batı bilim ve tekniğine kapılarını az-çok açmış olan Rusyanın Orta Asya ve Pasifik Okyanusuna kadar yayılmasını mümkün kılan başlıca sebep hep ayni idi.

Bilim ve teknik Batı Avrupa kütüphanelerinin ve lâboratuvarlarının duvarları arasında hapsedilemezdi. Nitekim hapsedilemedi. Çağımızda, başka kıtalardaki daha büyük kütüphaneler, daha ileri araştırma tesisleri, daha çok sayıdaki ve üstün nitelikteki araştırıcılar, nihayet daha kesif araştırma yatırımları, siyasî ve askerî üstünlükle birlikte, ekonomik gücün de yer değiştirmesine yol açmaktadır.

Bilim ve teknik meşalesini Batı Avrupanın elinden kapıp, daha büyük bir hızla ileriye atılan Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya karşısında Batı Avrupa kara kara düşünmeğe başlamıştır: "Buhar medeniyetinde biz öndeydik. İlk sanayi inkılâbını biz başardık. Ama elektronik çağındayız ve dünya yeni bir sanayi inkılâbı yaşıyor. Nükleer enerji ve fezanın fethi alanında olup bitenleri geriden seyrediyoruz. Bi-

yücek bir kâğıtta -ne garip tesadüf!- gene yeşil boya ile yazılmış şu cümleler dikkati çekmektedir: "Muhterem üyelerimize! Her Perşembe akşamı saat 7'de hasbihal toplantısı vardır. Üyelerimizin teşrifleri rica olunur."

Toplantılar, bir cam bölme ile ayrılan yerde yapılmaktadır. Toplantılarda konuşulanlar görünüşte nohut veya fasulye fiyatlarındaki artışlardır. Gerçekte ise Perşembe günleri yapılan bu toplantılara katılan üyelerin çoğunluğu AP'li bazı milletvekilleriyle senatörlerdir! Bunlar, AP Grupunun milliyetçi ve mukaddesatçı geçinen kanadına mensupturlar. Meselâ, gerici din adamlarına "Keçi sakallılar" dediği için, Meclis kürsüsünden, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri Korgeneral Refet Ülgenalpin emekliye sevkedilmesini isteyen AP Balıkesir milletvekili Mevlût Yılmaz, Sabah Gazetesinin yöneticisi ve AP Bursa milletvekili Ömer Öztürkmen bunlar arasındadır.

İşin ilgi çekici tarafı, bazı sermaye çevreleriyle gerici basın -ve bilhassa Sabah gazetesi- temsilcile-

Savaşı

Prof. Dr. Turhan FEYZİOĞLU

yolojinin yeni hamlelerini güçlükle takip edebiliyoruz... Siyasi bakımdan zayıf, askeri bakımdan güçsüz, iktisadî bakımdan yarı sömürge haline gelme sırası acaba bizde mi?"

Avrupa Konseyi birkaç yıldanberi bu hayati konu üzerine önemle eğiliyor. Raporlar, bakanlar seviyesinde toplantılar, belli alanlarda bilimsel işbirliğini artırma gayretleri birbirini kovalıyor. Bilimsel araştırmalarla ekonomik kalkınma arasındaki ilgi öylesine göze çarpar haldedir ki, Konseyin Ekonomik Komisyonu, "Bilimsel Araştırma ve Kalkınma" adını taşıyan bir alt-komisyon kurmak zorunluğunu duymuştur. Üyesi olduğum ve bir süre başkanlığını yapmak şerefini taşıdığım bu komisyon, şimdi daha da genişletilecek ve başka komisyonlardan da üyelerin katılışı ile, Avrupanın birçok konularda belirgin hale gelen "geri kalmışlığı"na elbirliğiyle çare bulmak için gerekli tedbirler üzerinde çalışmağa devam edecek.

Bugün Batı Avrupada her hükümetin "bilim bakanı" veya "bilimsel araştırmalar bakanı" ünvanını taşıyan bir üyesi var. Bunlardan biri, Mayıs başındaki Konsey toplantısında şöyle diyordu: "Amerika bilimsel araştırmalar için 22 milyar dolar sarfederken, bütün Batı Avrupa ülkeleri toplam olarak 6 milyar dolar sarfedebiliyorlar. Bilim ve teknik savaşını kaybetme yolundayız. Bu savaşı kaybetmek iktisadi bakımdan da geri kalmağa mahkûm olmak demektir."

Daha yüksek ücretler verebilen amerikan üniversite ve lâboratuvarlarının, yalnız gelişmeğe muhtaç ülkelerden değil, bütün Avrupadan yetişmiş "beyin"leri devamlı surette çekmekte oluşu da, hükümetlerin, meclislerin, milletlerarası toplantıların önemli gündem maddelerinden biri haline gelmiştir. Avrupa sanayiinin, yeni gelişmeleri kovalayabilmek için, gitgide amerikan lisansları ve patentleri satın almağa veya amerikan sermayesi ile ortaklıklar kurmağa mecbur olması, böylece yeni dünya kapitalizminin eski dünyaya el atması, yalnız De Gaulle'ü değil, bütün avrupalı devlet adamlarını düşündürüyor.

Batı Avrupanın endişesi yalnız Amerika ve Rusyadan değildir.

Batının bilim ve tekniğini hazmederek büyük bir sanayi gücü haline gelmiş olan Japonyadan sonra, Çinin de bilimsel araştırmalara yaptığı muazzam yatırımlar ve elde etmeğe başladığı sonuçlar Avrupayı düşündürüyor. Mısırın, alman bilim adamlarının yardımı ile, uzun menzilli roketler yapımındaki hamleleri ve bazı Güney Asya ülkelerinin nükleer alandaki imkânları gitgide daha çok hesaba katılıyor.

1961 de, Millî Eğitim Bakanlığında geçirdiğim kısa süre içinde, Millî Birlik Komitesinin eğitim işleriyle görevli komisyonunun başkanı olan sayın Sami Küçükle birlikte Türkiyede bilimsel araştırmaları hızlandıracak bir kurum teşkili için ön çalışmalara başlamıştık. Bu konuda ötedenberi kafa yoran ve yayınlar yapan güzide bilim adamlarımıza bir tasarı hazırlatıldı.

1961 seçimlerinden sonra, tabiî senatörler bu konudaki teklifi diriltiler. Hükümet olarak, biz de, eldeki taslağı sür'atle olgunlaştırıp yeni bir tasarı hâlinde Meclise sunduk. Hükümet üyesi olarak, beş yıllık kalkınma Plânı ile birlikte, en büyük şevk ve ısrarla takibettiğim kanunlardan biri bu oldu. Mecliste ve Senatoda, ilgili komisyon üyelerinden gördüğüm yardımı hâlâ şükranla hatırlarım.

"Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu" (TÜBİTAK) 1963'de faaliyete geçti. Bu yazının hacmi, kurum hakkında fazla bilgi vermeğe müsait değil. Kanunun gerekçesini, Kurumun ilk yayınlarını, bugüne kadar yapılan özlü ve verimli çalışmaları anlatan faaliyet rporlarını, konuya ilgi duyan her yurttaşın okumasını isterdim.

A.B.D., gayrisafi millî hasılasının yüzde 3'ünü araştırmalara ayırıyor. Fransa son dört yılda bütçesindeki araştırma ödeneklerini dört misline çıkardığı halde, henüz gayrisafi millî hasılasının ancak yüzde 1.5'ini araştırmaya ayırabildiği için yeni hamleler yapmak ihtiyacını duyuyor.

Bizde ise, acaba sorumlu makamları işgal edenler içinde kaç kişi, Avrupanın ortaklaşa kurduğu CERN, ESRO, ELDO, EURATOM, CETS gibi bilimsel araştırma kuruluşlarının varlığından haberdardır?

1966 yılı bütçe tasarısı Bütçe Komisyonuna geldiği zaman, dehşetle gördük ki, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumunun zaten pek mütevazi olan yatırım bütçesi tamamiyle yok olmuş. Komisyonun eklediği küçük ödenekle Kurum uykuya yatmaktan kurtuldu.

Türkiye, tek başına, çağımıza damgasını vuran bilim savaşının gerektirdiği bütün masrafları yapamaz. Fakat, avrupalıların ortaklaşa girişlikleri bazı teşebbüslere, mâkul bir katılma payı ödiyerek, iştirak edebilir. En büyük servetimiz olan insan zekâsına gerekli yatırımları yaparak, yarının ihtiyaç göstereceği bilim adamlarını ve araştırıcıları yetiştirerek, biz de çemberi kırabilir, büyük sıçramaları gerçekleştirebiliriz.

Görülüyor ki, 1966 dünyasında, Seçim Kanunu dışında da, yetkililerin ilgisine lâyık dâvalar vardır.

---

rinin de bu kooperatifin üyesi olmaları ve bu toplantılara katılmalarıdır... Meselâ, bir amerikan petrol şirketi olan Mobilin Ankara temsilcisi Turan Güngen, kooperatifin yönetim kurulu üyesidir. Mobilden yüklü maaş alan Güngenin maksadı, herhalde, bir istihlâk ve yardımlaşma kooperatifinden ucuza fasulye temin etmek değildir!

DP devrinin mahut Tahkikat Komisyonu üyelerinden, Bilgiçin ağabeyisi idamlık Sait Bilgiçin başmakale yazdığı, İstanbulda yayınlanan "Bâbıâlide Sabah" Gazetesi yöneticileri kooperatifin faaliyetleriyle yakından ilgilidirler. Gazetenin yayını, istikameti ve münderecatı da belki, Mobil temsilcisi ile AP'li sağcı milletvekillerinin katıldığı toplantılarda nohut fiyatları kadar görüşme konusu olmaktadır. Meselâ, "Bâbıâlide Sabah"ın bu Pazartesi günkü sayısında, idamlık Sait Bilgiçin yazdığı söylenen başyazıdaki şu cümle, bu toplantılarda beliren bir ilhamla kaleme alınmış olabilir:

"Diyanet İşleri Başkanının (süs biberi) veya (bostan korkuluğu)

hüviyetinde kalmalarını temin edebildikleri devirler artık gerilerde kalmış olmak gerekir."

Olağanüstü toplantı

Filiz Kooperatifinde bazan, duruma ve şartlara göre, olağanüstü toplantılar da yapılmaktadır. Son olağanüstü toplantı ise, AKİS muhabirinin Mobilciye telefonu yüzünden yapılmıştır!

Haftanın başında Pazartesi günü bir AKİS muhabiri, kooperatifin içyüzü ve çalışmaları hakkında bilgi edinmek amacıyla Mobil temsilcisi Güngeni telefonla evinden aradı. Güngen, kendisini Zafer muhabiri olarak takdim eden gazeteciye, kooperatifin, tüzüğünde belirtilen amaçlarını bir solukta sıraladıktan sonra, ardından, endişe dolu bir sesle şöyle dedi:

"— Aman, yanlış bir şey yazarsınız. Gelin, burada konuşalım."

Gazeteci, ortada bu kadar endişelenecek bir durum bulunup bulunmadığını sordu, fakat cevap alamadı.

Bu konuşmadan sonra gazeteci, kooperatife telefon etti. Kendisini AP'li milletvekili Mevlût Yılmazın arkadaşı olarak tanıtacak ve alışveriş yapmak için fiyatları soracaktı. Nümeratörü çevirdi, telefona cevap veren Hüseyin Aksoy adındaki şahısla konuşmaya başladı:

"— Alışveriş yapmak istiyordum. Fiyatlarınız hakkında fikir verir misiniz?"

"— Elbette!.. Yalnız sizi tanımıyoruz. Buraya gelin de konuşalım. Zaten, bu akşam toplanacağız."

"— Bana sizden Mevlût Yılmaz bey bahsetmişti.."

"— Haa, tamam! O da biraz evvel buradaydı. Akşam buyurun, mutlaka tanışalım."

"— Bu akşam toplantı yapıyor musunuz? Toplantınız Perşembe akşamları değil mi?"

Hüseyin Aksoy bir anlık tereddütten sonra:

"— Zafer Gazetesinden telefon etmişler de, onun için buraya geldik. Belki bir şey olur diye..." cevabını verdi.

Demek, Turan Güngen, gazeteciden önce ve saniye kaybetmeden kooperatifi telefonla aramış, durumu bildirmiş ve boş bulunulmaması için hazırlık yapılmasını istemişti. Telâşın bu derecesi bir istihlak kooperatifi için fazla değil miydi?

Gazeteci, olayı bilmezlikten gelerek sordu:

"— Ne Zaferi, ne telefonu?.."

"— Hani, Turan beye Zafer gazetesinden telefon etmişler. Neşriyat mı yapacaklarmış ne..."

2 Mektup

Aşağıda okuyacağınız iki mektup, "İsmet Paşayla 10 Yıl"ın gördüğü büyük ilginin en somut örneğidir. Hergün, bunlara benzer birçok mektup almaktayız. Bu mektuplar içinde belge niteliği taşıyanların da bulunması apayrı bir önem taşımaktadır. Bundan böyle, zaman zaman, bu mektuplardan bazılarını sütunlarımızda bulacaksınız.

"10 Yıl" nefis bir kitap, teşekkür ederiz.

Bir yeri -tahkik edemediğiniz ve tahkiki çok kolay olan bir yeri- bildireyim, siz de neşredin ve bilmeyenler öğrensin. CHP nankör bir parti değildir.

Kitabın 100. sahifesinde Hicabi Dinçten bahsederken, "Şu CHP son iktidarında, galiba bir bu Hicabi Dinçe gösterişli bir görev vermeyi veya onu listesine alıp milletvekili yapmayı unuttu" derken resim altında da "Kimbilir, o yıllar adından bu kadar bahsedilen adam şimdi nerede?" diyorsunuz. Nerede mi? İstanbulda, Eminönünde ve CHP İktidarı zamanında verilen vazifeyi ifa ile meşgul!.. İstanbul 10. Noteri. İstanbulun en iyi kazanan noterlerinden biri.

Nasıl, CHP vefakârmış, değil mi?

Dr. Akdemir Ege

★

Akis dergisinde neşretmekte olduğunuz "İsmet Paşayla 10 Yıl" yazılarınızın Kayseri olaylarında bizimle ilgili kısmında aşağıdaki açıklamanın yapılmasında, 27 Mayıs İhtilâlinin temel felsefesi bakımından fayda görmekteyim.

İhtilâlden 5-6 ay önce sayın Ekrem Acuner ile ihtilâl konusunda bir görüşmemiz olmuştur. O zaman ben Acunere ihtilâlin "çıkar yol" olmadığını değil, "son çare" olduğunu söylemiş ve hangi ahval ve şartlar altında buna başvurulacağının çok kesin olarak tesbit edilmesi gerektiğini ve bunun üzerinde anlaşmış olmamız lâzım geldiğini bildirmiştim. Şimdi aklımda kaldığına göre, şu üç nokta, ihtilâlin şartları olarak tespit edilmişti:

1 — İktidar partisi dürüst ve serbest bir seçimle değil de, açık ve herkesin görebileceği bir şekilde gayrimeşru olarak tekrar iktidara gelirse -ki bir takdirde siyasi kavgaların sonu gelmeyecek ve milletin zararına olarak sürüp gidecektir-;

2 — Seçim sırasında kan dökülmesine sebebiyet verecek surette büyük kargaşalıklar ve anarşi hali meydana gelirse -gelişen durum bu yönde görülmektedir-;

3 — Seçim yolları gayrimeşru usûllerle ve zorla kapatılır, bir baskı rejimi kurulmak suretiyle demokratik düzen temelinden yıkılmak istenirse...

Bu şartlardan herhangi birisi tahakkuk ettiği takdirde orduya milli bir görev düşebilir. Buna seyirci kalmamak için önceden gerekli tedbiri almak ve hazırlıklı olmak lâzım geldiği fikri, o zaman, açık olarak ortaya konmuş ve bu noktalarda Ekrem Acunerle tam mutabakata varılmıştır.

Bizim istifamız, "son çare" olarak kabul ettiğimiz ihtilâlden önceki çarelerden ve ikazlardan biri olarak mütalea olunabilir. Olaylar bizim istifa ve tevkif tarihimiz olan 7/8 Nisan 1960 tarihinden sonra daha da süratle gelişmiş ve 27 Mayıs İhtilâli olmuştur.

Gerçek böyledir.

Emekli Kur. Alb.
Kâmil Savaş

"— Mobildeki Turan beye mi telefon etmişler?"

"— Evet... Akşam toplanıp bunu konuşacağız."

"— Zafer bu konuda nasıl neşriyat yapar yahu? Bizim kampın gazetesi değil mi?"

"— Vallahi kardeşim, Kıraneri bilmez değilsiniz, ne namazı var, ne niyazı... Akşam gelin de tanışalım. O zaman bu meseleleri daha iyi konuşuruz."

Konuşma hayli uzun sürdüğü halde, gazeteci nohut ve fasülye fiyatları hakkında bir fikir alamadı, buna karşılık, yeni birşey daha öğrendi: Filiz İstihlâk ve Yardımlaşma Kooperatifinden alışveriş yapabilmek veya onlarla dostluk kurabilmek için insanın "namazlı, niyazlı" olması ve kuşdilini iyi bilmesi gerekiyordu!

Gazeteci bu defa, kendine, kooperatifte çalışan bir memur süsü vererek, Mevlût Yılmazı aradı. Zafer gazetesinden Turan beye telefon edildiğini, kooperatif hakkında bir yayın yapılması ihtimaline karşı akşam toplanılacağını söyledi ve:

"— Siz de gelecek misiniz Mevlût bey?" diye sordu.

Mevlût Yılmaz, kendisinin yönetim kurulu üyesi olmadığını, sadece üye olduğunu söyledi ve şöyle dedi:

"— Turan bey benim de gelmemi istediler mi?"

"— Evet..."

Kısa bir susuştan sonra Yılmaz:

"— Öyleyse mutlaka gelirim!" dedi!

Bir AP milletvekilinin sıradan bir Mobil memuru karşısındaki bu itaati oldukça ilgi çekicidir. Akla, bu itaatin o memurun şahsına değil, Mobilin sahip olduğu ve bilhassa az gelişmiş ülkelerde kendisini destekleyen cereyanlar için cömertçe harcadığı sermayeye yöneldiği gelmektedir.

Kurtuluş Savaşı tarihini çok iyi bilenler, şöyle bir olayı hatırlayacaklardır:

Bursanın, İstiklâl mücadelesini "huruc-ı alessultan" olarak ilân eden Saraya karşı çıkan vatansever din adamları, 21-22 Nisan 1920 gecesi kendi aralarında toplanarak Meclis işini ve milli meseleleri konuşacaklardı. Toplantıyı tertipleyenler, gündüzden birçok ulemayı ziyaret ederek, işlerin olumlu yolda yürümesi için temaslar yapmışlardı. Ziyaret edilen ulemanın çoğu yardım vaadetmişti.

Toplantı 70-80 kadar hocanın iştirakiyle Belediye binasında başladı. Ali Fuat Paşa, maksadın ne olduğunu anlattı. Ankaradan, Mustafa Kemalden gelen bir telgraf da okundu. Olumlu bir karar alınmak üzereyken genç bir hoca yerinden fırlayarak:

"— Hakikat sizin bildiğiniz gibi değildir!" diye bağırdı.

Bunun üzerine salon birden karıştı. Toplantının maksadı neredeyse kayboluyordu. Ali Fuat Paşa derhal müdahale ederek, hocaya, yerinden kımıldamamasını söyledi ve polis çağırttı. Hocanın üzeri arandığında ele geçen bir belge, toplantıda bulunan herkesi hayretler içinde bıraktı. Bu belge, ingiliz polisinin emrinde bulunan Yüzbaşı Benetti'nin bir mektubu idi. Mektuptan, genç softanın bir ingiliz ajanı olduğu anlaşılıyordu. Softa, bir yolunu bulup toplantıya sızıvermişti!

Mahdut Mesuliyetli Filiz İstihlâk ve Yardımlaşma Kooperatifinin olağanüstü toplantısı Pazartesi akşamı kurulan gizli vargelin sezildiği telâşı içinde başladı.

Sanayi Bakanı Mehmet Turgutun da yakın dostu olan Turan Güngenin, viskiyi sevdiği halde, kooperatif üyelerinin bulunduğu kokteyl ve toplantılarda portakal suyu içtiği, "namazında, niyazında bir insan" olarak tanınmağa gayret sarfettiği söylenmektedir.

C. Başkanlığı

Liderler toplantısına doğru

Şu günlerde Ankara siyasî çevrelerinde konuşulan bir husus, Senato kısmî seçimlerinden sonra yapılacak bir liderler toplantısının, Mecliste cereyan eden son olaylarla beliren gerilimi yumaşatıp yumuşatamıyacağı hususudur. Bu konuda ileri sürülen görüşler çeşitlidir. Muhalefet partilerine mensup bazı milletvekilleri, seçimlerden sonra yapılacak bir liderler toplantısının fayda sağlamıyacağını, üstelik seçim kampanyasıyla iyice gerginleşecek olan havanın seçimlerden hemen sonra kolay kolay yumuşatılamıyacağını söylemektedirler. Bazı milletvekilleri ise -bunlar iktidar partisine mensupturlar-, nedense, toplantının seçimlerden sonra yapılmasından fayda umar görünmektedirler.

Bu konudaki tartışmalar, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunayın, geride bıraktığımız haftanın son günlerinde parti liderleri ve grup başkan vekilleriyle ayrı ayrı yaptığı görüşmeler sonunda başladı. Son günlerde olaylar o kadar hızlı gelişmişti ki, Cumhurbaşkanının, rejimi tehlikeye düşürebilecek bu gelişme karşısında seyirci kalması elbette ki beklenemezdi. Bazı AP'li milletvekillerinin Meclis kürsüsünden gericiliğe prim dağıtan, Atatürk ve 27 Mayıs devrimlerine düşmanlık-

İnönü Çankayadan dönüyor
Müdavele-i efkâr

larını açıkça ortaya koyan konuşmalarını eski MBK üyesi Sıtkı Ulayın dövülmesi izlemiş, aynı gece Meclisin Anayasa dışı bir davranışla polisler tarafından aranması, bu olup bitenlerin tuzunu - biberini teşkil etmişti.

Siyasî tansiyonun düşmesini sağlayabilmek için, tarafsız bir makamda oturmakta olan Cumhurbaşkanı Sunayın düşündüğü ilk tedbir, bir liderler toplantısı oldu. Vakit kaybedilmeden yapılacak bu toplantıda, İktidarın ve Muhalefetin şikâyetleri tespit edilir, bazı prensip kararlarına varılabilirdi. Bu, seçim kampanyasıyla birlikte başlayan kıyasıya mücadelenin daha insaflı olmasını sağlayabilirdi.

Sunay, bu düşünceyle, geçtiğimiz hafta Çarşamba günü Başbakan Demireli Çankayaya davet etti. Demirel, iki saat kadar süren görüşmeden sonra Çankaya Köşkünden ayrılırken, gazetecilere, memleket meseleleri hakkında Cumhurbaşkanına bilgi verdiğini söyledi. Sonra da, bir gazetecinin:

"— Liderler toplantısı yapılacak mı? Cumhurbaşkanı ile bu konuyu görüştünüz mü?" şeklindeki sorusuna, sinirli bir tavır takınarak:

"— Hayır" diye karşılık verdi ve hızla Çankayadan ayrıldı.

Bu cevap gazetecileri şaşkına çevirdi. Demek ki, liderler toplantısından vazgeçilmişti. Demirel, seçimler arefesinde böyle bir toplantıya yanaşmak istemiyordu. Zira liderler toplantısında Muhalefet, iktidar partisinden dinin politikaya âlet edilmemesini, 27 Mayıs düşmanlığından vazgeçilmesini isteyecekti. Bütün bunlar ise AP'nin seçim sermayesini teşkil ediyordu. Demirel, böyle bir toplantının seçimler arefesinde yapılmasını kabul edebilir miydi!..

CHP'liler Çankayada

Sunay, Demirelle yaptığı görüşmeden sonra, son olaylar ve Meclisin çalışamamasının sebepleri hakkında görüşlerini almak için parti liderleri ve grup başkan vekillikleri ile ayrı ayrı görüşmeyi kararlaştırdı. Tespit edilen randevular, parti genel merkezlerine telefonla bildirildi. Programa göre Cumhurbaşkanı, Perşembe günü sırasıyla CHP, CKMP, MP, TİP, YTP liderleri ve grup başkan vekilleri ile görüşecek, sonra da AP Genel Başkanı Süleyman Demireli kabul edecekti. Cuma günü ise, Kontenjan senatörleri ile MBK Grup Başkan ve temsilcileriyle ayrı ayrı görüşecekti.

Perşembe sabahı saat 10'da CHP Genel Başkanı İnönü ile Meclis Grup Başkan Vekili Turhan Feyzioğlu ve Senato Grup Başkan Vekili Ferit Meleni taşıyan otomobil Çankaya Köşküne geldi. Görüşmeler, Cumhurbaşkanının makam odasında başladı. Sunay, CHP heyetinden, Meclisin çalışamama sebebi, polislerin Mecliste yaptıkları arama ve Sıtkı Ulayın AP'liler tarafından dövülmesi olayı hakkındaki görüşlerini anlatmalarını istedi. İnönü, Feyzioğlu ve Melen, yaptıkları konuşmalarda, memleketi bir rejim buhranına sürükleyen olayların yaratıcısının bizzat AP Hükümeti ile AP Meclis Grupu olduğunu belirttiler ve din istismarcılığı, partizanlık, 27 Mayıs düşmanlığı yapıldığını, memleketi ikiye bölme gayretleri içinde bulunulduğunu, AP eğilimli teşekküllere para yardımı yapıldığını, böylece gençliği iki kampa ayırmak için çaba sarfedildiğini anlattılar.

Konuşmaları büyük bir dikkat ve merakla dinleyen Sunay:

"— Bir liderler toplantısı yapmak istiyordum. Fakat sonradan, önce liderlerle ayrı ayrı görüşmeyi ve onların şikâyetlerini dinlemeyi uygun buldum" dedi.

Seçimlerden sonra parti liderleri seviyesinde bir toplantı yapmaya karar verdiğini, bu toplantıda İktidarla Muhalefet arasındaki anlaşmazlıkları giderecek çareler bulunabileceğini söyledi ve Seçim Kanunu konusundaki şikâyetler hakkında da, iyimser bir hava içinde, şöyle dedi:

"— Hükümet Başkanını, kendisiyle yaptığım görüşmede, bu konuda ısrarlı bulmadım."

Demek ki, "Seçmene söz verdik. Seçim Kanunu mutlaka çıkarılacaktır" diyen ve bu yolda çaba sarfeden Demirelin, son olayların vehameti karşısında ayakları suya ermişti!

İnönü, Feyzioğlu ve Melen, saat 10.55'de Köşkten ayrıldılar. Gayet neşeli görünen İnönü, Köşk nizamiyesinde bekleşen gazetecilerin sorularını cevaplandırdı:

Sunay Cumhurbaşkanlığı makamında

Dert çok, çare de çok..!

"— Cumhurbaşkanı ile çok faydalı bir mülâkatta bulunmuş olduk" dedi ve seçimden sonra yapılması düşünülen toplantıda, memleket menfaatlerine uygun bir gelişme olabileceğini de sözlerine ekledi.

Ilginç görüşmeler

CHP yöneticilerinden sonra Köşke saat 11'de CKMP heyeti -Genel Başkan Alpaslan Türkeş, Mehmet Altınsoy ve Muzaffer Özdağ- geldi. Cumhurbaşkanı aynı soruyu onlara yöneltti ve son olaylar hakkındaki görüşlerini aldı. Bir saat kadar süren görüşmeden sonra Türkeş, gazetecilerin bir sorusuna, Cumhurbaşkanının bu konuda herhangi bir endişeden bahsetmediği

yolunda cevap verdi ve konuşmasına şöyle devam etti:

"— Millet birçok dertlerinin çözümünü beklemektedir. İktidar yedi aydanberi bu dertlerin hiçbiri üzerinde ciddi bir icraat ortaya koymamıştır. Parti menfaatleri bir tarafa bırakılmalıdır."

Sunay, öğleden sonra MP heyetini -Genel Başkan Osman Bölükbaşı, Genel Başkan Yardımcısı Hüseyin Ataman ve Genel Sekreter İsmail Hakkı Akdoğan-, TİP heyetini -Genel Başkan Mehmet Ali Aybar, Genel Sekreter Rıza Kaus ve Cemal Hakkı Selek- ve YTP Genel Başkanı Ekrem Alicanı kabul etti ve kendileriyle gruplar halinde birer saat görüştü.

Bölükbaşı, Köşkten ayrılırken, Cumhurbaşkanının parti liderleriyle temasa geçmekte geç kaldığını, bununla beraber, teşebbüsün faydalı olmasını temenni ettiklerini söyledi. Aybar, Anayasa sınırları içine girmenin zaruri olduğunu, AP'nin bu sınırların gerisinde bulunduğunu ifade etti. Alican ise, anlaşmazlığı giderebilmek için Seçim Kanunu Tasarısının ıslah edilmesi gerektiğini belirtti.

Cumhurbaşkanı ertesi gün -Cuma- saat 8.45'de Kontenjan Senatörleri Grup Başkanı Amil Artüs ile Osman Köksalı kabul etti. İki senatör de, son günlerde Mecliste cereyan eden olayları anlattılar ve gerginliğin esas sebebinin Seçim Kanunu olduğunu, Muhalefetle İktidar arasında bir işbirliği sağlanabilmesi için Seçim Kanununun hiç olmazsa bir süre geri bırakılması gerektiğini bildirdiler, bunun çarelerinin aranmasını teklif ettiler. Sunay, bütün meselelerin seçimlerden sonra yapılacak liderler toplantısında ele alınacağını söyledi, 19 Mayıs ve 27 Mayıs günü vatandaşlara hitaben Türkiye Radyolarından birer konuşma yapacağını bildirdi ve:

"— Bu rejimi yaşatmak mecburiyetindeyiz" dedi.

Sunay, bundan sonra MBK Grup Başkanı tabii senatör Fahri Özdilek ve Suphi Gürsoytrakla görüştü. Daha sonra da Kayseri bağımsız senatörü Suat Hayri Ürgüplü ile Denizli bağımsız milletvekili Muzaffer Karanı kabul etti.

Sunayın Karanla yaptığı görüşme, diğerlerine nazaran daha ilgi çekici oldu. Karan, AP'nin niyetinin Seçim Kanununu çıkarmakla Anayasayı değiştirmek ve eski devri ihya etmek olduğunu, buna asla fırsat verilmemesi lâzım geldiğini söyledi. Bir an önce yapılması gereken liderler toplantısında, Atatürk ilkeleriyle 27 Mayıs devrimine bağlılık ve gericiliğe taviz verilmemesi konularında bir protokol imzalanmasını teklif etti. Sunay ise, liderler toplantısının seçimlerden sonra yapılmasının düşünüldüğünü, protokol teklifini olumlu karşıladığını söyledi.

Kimdir bu Hamido?

Cumhurbaşkanı bir ara, Hamido adıyla tanınan AP Malatya milletvekili Hamit Fendoğlunun Meclisteki tutumu hakkında bilgi almak istedi. Karan, Hamidonun özelliklerini anlattıktan sonra, Sıtkı Ulayı yumruklayanlardan birinin de Hamido olduğunu söyledi. Meclisteki olaydan birkaç gün sonra Başbakanın, otomobiliyle Hamidoyu Meclise getirmesinin ve Mecliste kendisiyle bir süre sohbet etmesinin ise üzücü olduğunu belirtti.

Sunay:

"— Olacak şey değil! Parti liderlerinin böyle davranışlarda bulunmamaları lâzım" dedi.

Sunay daha sonra, Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Cemal Tural, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral İrfan Tansel ve Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Necdet Uranla da görüştü Komutanlardan bilhassa Jandarma Genel Komutanı Fikret Esen ve Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Necdet Uran, Cumhurbaşkanına Türkiyedeki ge-

AP TİPİ İDARECİLİK — İktidarlar geçici, fakat devlet daimidir. AP ve onun başı Demirel, tarafsız idare vaadiyle milletin oylarını almışlar, sonra da mirasına konduklarına rahmet okutan bir idare tarzı tutturmuşlardır. Yukarıdaki resimde, Demirel İktidarının hışmına uğrayan bir eski Genel Müdür görülmektedir. İller Bankasını 27 Mayıstan sonra ehliyetle idare etmiş, bütün koalisyon hükümetleri tarafından takdir edilmiş Selahattin Babüroğlu, bugün, devlet kademesinin en üstünde maaş almakta ve fakat kırık bir koltukla, bilârdo masasını andıran bir çalışma masasında günlerini doldurmaktadır. Babüroğlu, tıpkı İhsan Topaloğlu, İhsan Çandar, Tahsin Yalabık ve Âkil Kitapçı gibi AP'nin işine gelmeyen idarecilerdendir. Yatırım Plânını yüzde 103 nispetinde gerçekleştiren bir Genel Müdür ve kendisine lâyık görülen kırık bir koltuk ile bir odacı masası... İşte değerbilir, "tarafsız idare" şampiyonu Demirelin idare anlayışı!..

rici cereyanlardan yakındılar. Genel Kurmay Başkanı Tural ise bunları sadece dinlemekle yetindi. Sunay bu arada, eski bir general olan CHP milletvekili Hüsnü Özkan ile son derece ilginç bir sohbet yaptı.

Cumhurbaşkanının temasları, rejimi tehlikeye düşürebilecek son olayların sebeplerinin araştırılması bakımından ümit verici olmuştur. Ancak, bu temasların siyasî tansiyonu düşürecek uzlaşma ile sonuçlanmasını beklemek mümkün görünmemektedir. Zira seçim kampanyası başlamış, muhalefet partileri ile iktidar partisi AP kıyasıya bir mücadeleye girmişlerdir. Bu mücadelenin, siyasî gerilimi bir kat daha arttıracağı muhakkaktır.

Cumhurbaşkanının tasarladığı liderler toplantısının ise umulan uzlaşmayı sağlayabileceği pek şüphelidir. Zira partiler, seçimlerden, daha da çok yara almış ve birbirlerine daha da düşman olarak çıkacaklardır.

Bu bakımdan, siyasî çevreler, seçim sonrasından da pek ümitli görünmemektedirler.

Hükümet

Değirmenin suyu

Geçtiğimiz haftanın sonunda Cumartesi günü yapılan Bakanlar - Özel Sektör toplantısında konuşan Sanayi Bakanı Mehmet Turgut, kalkınmanın güçlüğünden söz etti ve:

"— Kalkınma için gerekli yatırımlarda yüzde 33 dış ülkelerin yardımlarına, yüzde 30 oranında da özel sektöre güvenmek gerekir" dedi.

Sanayi Bakanı Turgutun, "az gelişmiş ülkelerin kalkınma problemleri"ne ışık tutan bu konuşması, petrol ve madenler gibi, yabancı özel sermayenin ve arkasındaki kuvvetlerin Kongodan İrana kadar çeşitli ülkelerde gözle görülür hal alan isteklerine de paralel olarak, şu sözlerle bitti:

"— Tabii kaynaklarımızın tesbiti ve değerlendirilmesi son derece önemlidir. Bu konuda, gelişmiş ülkelerin asırların mahsulü olan tecrübe, teşkilât ve teknik imkânlarından yararlanacağız."

Mehmet Turgut bu sözleri büyük bir rahatlıkla sarfederken, Amerikan Temsilciler Meclisinde de Türkiyeyle ilgili gizli toplantılar yapılıyor, Turgutun sözlerini destekler mahiyette birtakım kararlar alınıyordu.

Mehmet Turgut
Yutturmaca şampiyonu

Turgutun, Bakanlar - Özel Sektör toplantısında söylediği sözlerle Amerikan Temsilciler Meclisinde Türkiye hakkında edilen sözleri ve alınan kararları ayni günlü gazetelerde okuyanlar hayretler içinde kaldılar.

10 Ekim seçimleri öncesi havası içinde, Tekniker Okulu öğrencilerinden topraksız köylüye, memura, büyük toprak sahiplerine, kredi devrinin açılmasını özleyen üçkâğıtçı tüccara, üreticinin malını aylarca önceden kapatan tefeci ihracatçıya kadar herkese mavi boncuk dağıtan, fakat yedi aydanberi hiçbir vaadini yerine getirememenin kızgınlığı içinde boçalayan AP İktidarının, "özel sektöre bundan daha sempatiği olmaz" diye, toplantıya gönderdiği Sanayi Bakanı Turgutun sözleriyle Amerikan Temsilciler Meclisinde yapılan gizli görüşmenin haberinin basında yanyana yer alması gerçekten çok eğlendirici ve çok düşündürücü olmuştur.

Koruyucu meleklik maskesi

Amerikan Dışişleri Bakanı Dean Rusk ile birlikte Türkiyeye gelen Dışişleri Bakan Yardımcısı eski Ankara Büyük Elçisi Raymond Hare'in Amerikaya dönmesinden sonra Temsilciler Meclisinde, Türkiye ile Amerikanın iktisadî ilişkileri konusunda yapılan bir gizli oturumda, Hare'i sıkıştıran temsilcilere cevap veren dış yardım yönetmeni Mr. Macomber "Türkiyede özel teşebbüsçülüğe daha çok rol verilmesinin sabırsızlığı içindeyiz" demiştir. Eski Büyük Elçi Hare ise, "AP orta sınıfın ve özel teşebbüsün partisidir. Bu sebeple, Türkiyenin geleceğinden ümitliyim" demiştir. Hare, bu ümidinin gerekçesini de "Türkiye Hindistanın durumunda değildir" sözleriyle ifade etmiştir.

Türkiyeyi iyi tanıdığı anlaşılan Hare, çeşitli iç çevreler gibi, AP'den kısa zamanda çok büyük mucizeler bekleyen amerikan çevrelerine sabır tavsiye etmiş, Türkiyede devletçiliğin muteber bir görüş olduğunu, bürokratlarda -yani Devlet Plânlama Teşkilâtında- yabancı özel sermaye yatırımlarına karşı bir kuşku bulunduğunu, bunun hemen silinemiyeceğini" belirtmiş, AP İktidarının ise tamamen amerikan ilgilileri gibi düşündüğünü, özel teşebbüscü olduğunu, bu özel teşebbüscülük anlayışı içinde yabancı özel teşebbüsün de yer aldığını söylemiştir. Bu görüşün doğruluğu, Turgutun sözleri ve AP İktidarının tutumuyla anlaşılmaktadır.

Amerikanın anlamadığı veya az gelişmiş ülkelerdeki politikası icabı anlamak istemediği bir husus vardır ki o da, Türkiyenin güvenilir ve uzun vadeli bir dost olabilmesi için gerekli şartların bu görüşlerle sağlanamıyacağıdır. Türkiyede henüz bir "milli sanayi" kurulmadığı için, iş çevrelerinin de anlamadığı temel zıddiyet, Turgut da söylese, Amerika da söylese, bütün bu masalları boşa çıkaracaktır.

Amerika, "yeni sömürgecilik" devrinde tutunacak başka dalı kalmadığından, "Türkiyenin kendi kendine yardım edebilir hale gelmesi için gereken şartları hazırlamak misyonunu kendiliğinden yüklendiğini" bütün dünyaya ilân etmektedir. Ancak, Amerikanın iddiası havada kalmamış, AP İktidarı, daha ilk günden itibaren amerikalı temsilcilerin şikâyet ettikleri "yabancı özel sermayeye karşı güvensiz" yüksek dereceli devlet memurlarını işten uzaklaştırmıştır.

Haraçmezat!

Bütün bunlar devam etse ve Turgutun dediği gibi, "gelişmiş ülkelerin asırların mahsulü tecrübe, teknik imkân ve teşkilâtlarından bütün hür dünya gibi istifade etsek" bile, işsizleri her yıl yüzbinlerle artan, hükümet sorumlularının iktisat bilgileri gülünecek kadar zayıf olan az gelişmiş Türkiyede yeni yeni ve daha büyük problemler ortaya çıkacaktır. Bu problemler,

Hindistan gibi, bazı Asya ülkeleri gibi akıl almaz ölçüde sefalete ve sömürülmeye düşmemiş bir Türkiyede bugün Batı ile mevcut ilişkilerin temelden eleştirilmesine yol açacak, sert dönüşümlere sebep olabilecektir. Bunların neden böyle olacağı, henüz tarihî görevini anlamamış görünen bizim "huzursuz ve güvensiz" nâzenin sektörümüzün söylediklerinden de kısmen anlaşılmaktadır. Derdine doğru teşhis koyamayan, konuşmasını bilmeyen ve sanayicilerin dertlerini hâlâ sanayiciden çok, ithal malı ilâç tozlarını ambalâjlamakla eczacılık ve kimya sanayiciliği yaptığını sananlara açıklatan özel teşebbüsümüzün sanayici kolu yakın günlerde konuşmasını daha iyi öğrenecektir.

Öyle görülmektedir ki, AP'nin bu kadar gözü kapalı izlediği bu iktisadî politika yerli özel teşebbüscülüğü de yakında belini doğrultamaz hale düşürecek, iş adamlarımız için tek faaliyet alanı, dış sermaye çevrelerine ajanlık yapmaktan ibaret kalacaktır. Türkiyeye oranla hesap edilmeyecek kadar elverişli durumda bulunan Japon ekonomisi bugün amerikan iş çevrelerinin isteklerine, Amerikanın vereceği elektronik malzeme ve savaş sanayii siparişlerine bağlıdır. Bugün Kongoda, Güney Afrikada, Asyada sürdürülen bütün işlerde amerikan sermayesinin yönetimindeki milletlerarası özel sermaye gruplarının rolleri vardır. Gelişme yolunun başlangıcında, fakat birçok yönlerden diğer az gelişmişlere oranla daha umutlu olan Türkiyenin gözü kapalı gireceği bu gibi ilişkiler Türkiyeyi dönülemeyecek noktalara getirecektir. Bu ilişkilerin hemen ardından De Gaulle Fransasına empoze edilmek istenen bazı iktisadî şartlar, De Gaulle'ü yeni bir yol aramaya mecbur etmiştir. Türkiyenin, bu zayıf haliyle, De Gaulle Fransasının yapabileceklerini ne şimdi, ne de ilerde, başı çok sıkıştığı zaman bile yapabileceğini söylemek mümkün değildir. Belli bir güce erişemeyen türk özel sektörünün, "özel sektörcülük aşkına" da olsa, dış özel sermayeye karşı aşırı taviz politikasının sonucunda varabileceği tek nokta, Türkiyenin madenlerini, zenginliklerini ileri ülkelerde işlenmek üzere, dış sermaye ile ortaklaşa çıkarmak, sevketmektir. Emek unsuru ucuz olduğu için, yabancı sermayenin Türkiyede yapacağı başka iş yoktur. Yabancı sermaye Türkiyede sanayi kurmayacaktır. Ortadoğu ülkeleri için çok daha merkezî ülkeler vardır. Türkiyede kurulan otomobil montaj tesislerinin, lâstik fabrikalarının esas amacı, her zaman, türk iç pazarı olacaktır. Yani, bizim özel sektörün gelişip günün birinde yapabileceği iş alanları...

Kim kimi kurtaracak?

Sanayide görülmeye başlanan bu tehlike, iş çevrelerimizi artık uyandırmalıdır. Bunun solculukla sağcılıkla bir ilgisi yoktur. Bu, iktisadî bir gerçektir. Bunun anlaşılması, iktidara gelenlerin özel teşebbüscülüklerinin kimden yana bir özel teşebbüscülük olduğunu apaçık gösterecektir.

Nitekim, Tahsin Yalabıkı, Etibank Genel Müdürü iken makamında, "Biz, kalkınmamız için dış yardıma, sermayeye muhtacız. Siz tutup bunları küstürüyorsunuz" şeklinde azarlayan bir Sanayi Bakanının Bakanlar - Özel Sektör toplantısında, sözlerinin bugün olmasa da günün birinde anlaşılacağından dahi çekinmeden, "Madenlerimizin, yeraltı kaynaklarımızın tespitinde gelişmiş ülkelerin asırların mahsulü tecrübe, teşkilât ve bilgilerinden istifade edeceğiz" dediği günlerde, Amerikan Temsilciler Meclisinin gizli toplantısında Türkiye hakkındaki bir raporun okunması, AP İktidarı için aslında bir uyarma niteliği taşımaktadır. Gizli toplantıda, Türkiyeye gelen amerikan özel sermaye yatırımlarında, sermayeye ve yatırım malı şeklinde gelen ham maddelere uygulanan gümrük vergilerinin indirilmesi istenmekte, ilişkilerin gözden geçirilmesi tavsiye edilmektedir. Bunun anlamı, sanayileşmekten başka kurtuluş yolu bulunmayan Türkiyenin sanayileşmemesidir! Yerli sermaye ile eşit şartlarda rekabet edecek dış özel sermaye, bizim özel sektörümüzün dizlerinin üstünde doğrulmasına hiçbir zaman izin vermeyecektir.

Milliyetçi ve özel teşebbüscü olduğunu her zaman söyleyen AP'nin yapacağı en dürüst hareket, savunduğu fikirlerin gerçek anlamını araştırmak, ya kendine çekidüzen vermek, ya da ne olduğunu, başta yerli özel teşebbüs olmak üzere, herkese efendi efendi anlatmaktır.

Yabancı özel sermayenin Türkiyeye elini kolunu sallayarak girmesine yol açacak aşırı isteklere karşı koymak istemeyen bir politika, memleketin mevcut tasarruf imkânlarının damardan sızan kan gibi dışarıya akmasını hızlandıracak, Türkiye bu fasit daireden kurtulamıyacaktır. Kalkınmanın, milli bir politika ile sanayileşmenin, yatırım imkânlarını artırmak, iç tasarrufların yurt içinde kalmasını ve yatırım şekline dönüşmesini sağlamakla eş anlamlı olduğunun bilindiği günümüzde, "ham maddesini bile yarı işlenmiş maddeler şeklinde yurt dışından, ana şirketin diğer ülkelerdeki tesislerinden sağlayan, türk iç pazarından başka dışarıya mal satmayan, iç kredi imkânlarımıza ortak olan eyyamcı bir yabancı sermaye hayranlığı"nı savunmak, yakın günlerde, ayıptan da öte bir anlam taşır hale gelecektir.

Özel sektör temsilcileri Bakanlarla
Suyun üstündekiler bunlar, ya altındakiler?

Durum

Derman kâr eylemez

Türkiyenin bir çıkmaza hızla sürüklendiği artık kesinlikle anlaşılmış bulunmaktadır. En yoksul ülkelerin bile binbir güçlükle kendilerine bir yol arayıp kalkınmağa çalıştıkları günümüzde, "dış borçlara gömülü az gelişmiş ülkeler arasında dahi en kritik durumda olanlardan biri" sayılan Türkiyede iyiliğe doğru bir gidiş görülmemektedir. İç ve dış borçları 38 milyarı bulan, bu gidişle yüzde 4,5-5,5'tan fazla kalkınma hızını rüyasında bile göremiyecek olan Türkiyede şimdi, bir Başbakan için -kendisinin ve partisinin geniş yardımları sayesinde- Meclis kürsüsünde bir muhalefet partisi lideri hiç de içaçıcı sözler sarfetmemektedir. Kalkınmak, sefaletten ve geleceği tehlikeli kılan meselelerden kurtulmak için yol arayan kafaların suçlandığı şu günlerde, bir yandan Mecliste iyiye işaret sayılmayan olaylar cereyan ederken, bir yandan Ticaret Bakanlığında düzenlenen bir toplantı da AP Hükümetinin aynı kafada devamda ısrarlı olduğunu göstermektedir.

AP İktidarının 10 Ekim seçimleri öncesi vaadlerinin ödenmeyen faturaları özel sektörün son derece canını sıkmaktadır. Tam bu ortamda, özel sektör, Mecliste "Vurguncuların üç günde meşhur ettiği adamlar"dan söz edilirken, AP'li Ticaret Bakanına yeni ve eski isteklerini sıralamaktadır.

Özel sektörün bu istekleri arasında, her yıl devlete 900 milyon lira ile 1 milyar lira arasında bir yük yükleyen fındık ve tütün destekleme alımlarından sadece üreticilerin değil, aracı tüccarın da yararlandırılmasını öngören teklif dikkati çekmektedir.

AP'ye iktidar yollarını, mali yardımlarıyla olmasa da, oylarıyla açan milyonlarca üreticiye karşı AP'nin takınacağı tavır pek yakında daha iyi anlaşılacaktır. Özel sektör, tütün ihracatında gümrüklerde yapılan kalite kontrolünü de gereksiz bulmakta, alıcı dış firmalar isteklerini beyan etmedikleri takdirde bu kontrolün kaldırılmasını istemektedir. Ayrıca, ihraç edilen mal her ne olursa olsun, ihracat sırasında yapılan tescil işleminde, ihraç edilen malın ürün yılının, birim satış fiyatının ve değer tutarının yazılmasını doğru bulmayan özel sektör, "çabuk bozulan malların yurt dışına gönderilmesinde gümrüklerde yeniden kontroldan geçmesine, aranmasına da karşı olduğunu" açıklamıştır. Bütün bunlar, Türkiyenin az sayıdaki ihraç mallarının dış ülkelere denetsiz satışından ileri gelen sakıncaları artıracak, fakat bu arada "vurgunculuk" anlayışından kurtulamayan, özel sektör denilen müesseseye kilometrelerce uzak "nazenin"lere üç günlük bir rahatlık daha sağlıyacaktır.

Az sayıdaki ihraç mallarını, piyasalarda skandal yaratmadan, içerde gerçek üreticileri düşük ihracat fiyatı yüzünden zarara uğratmadan denetli olarak dışarıya satabilecek bir yapı kurmak için şart olan "ihracatta üretici kooperatiflerine doğru örgütlenmek" fikri de itibar görmemektedir. Özel sektörün, bu konuda Bakana söylediği, "İhracatçı birliklerinin dışında kalan kimselerin ve kuruluşların, ihracatçı birliklerinin ihraç ettikleri çeşit mallardan ihraç etmemeleri gerektiği"dir. Bunlar AP'nin kabullendiği görüşlerdendir. Özel sektöre dahil olmayan kuruluşların da -yani Tariş, Fiskobirlik gibi bir çeşit kamu hizmeti gören ve geniş ölçüde devlet bütçesinden sağlanan 100 milyonluk imkânlarla üreticilere destek olmaya çalışan- özel sektör ihracatçıları karşısında himaye görmesi istenmemektedir. Bu, "özel sektörü sevmek fazilettir" anlayışının en basit belirtisidir.

Kapkaççı kafası

Bu ters anlayışın, fırsatçı zihniyetin en belirgin hâli ise "alivre alımlar"la "destekleme alımlarda uygulanacak politikanın değiştirilmesi" konusunda görülmektedir. Fındık ve tütün üreticisi başta olmak üzere, üç-beş dönümlük toprağında çalışan milyonlarca üreticinin ürünleri, zamanından aylarca önce aracı tüccar tarafından yok pahasına kapatılmaktadır. Binbir oyunla yapılan bu satın almalara "alivre alım - satım" denilmektedir. Bu çeşit alımlarla her yıl, büyük üretici - aracı tüccar niteliğindeki kimseler, fakir köylülerin sırtından milyonlar vurmaktadırlar. Bunun önlenmesi için izlenecek tek yol, küçük üreticileri kooperatifler halinde bir araya getirmek, aracı tüccara karşı kuvvetli kılmaktır. Oysa AP'nin karşı olduğunu açıkça söylediği bu yol bir tarafa bırakılmakta, çare olarak "alivre alımların 6 ay önceden yapılmaması" ileri sürülmektedir.

Macit Zeren Başbakanıyla
Efendim söyler, ben yaparım!..

İktisadî konularda çok az da olsa bilgisi bulunan, neyin ne demek olduğunu azıcık anlayanların gördüğü durum, meselelerle dolu Türkiyede "hakları yeterince korunmayan milyonlar"ın oylarıyla iktidara oturanların atları arabaya ters koş-

muş olduklarıdır.

Boş iyimserlik

Şu günlerde bir başka konu da, AP İktidarının halka benimsetmeğe çalıştığı iyimserliktir. Türk-İşin, peşpeşe yayınladığı bildirilerle, "Fiyat artışlarının işçi ücretlerindeki artışları silip süpürdüğü"nü açıkladığı günlerde, özel sektör temsilcileriyle Plâncılar ve banka genel müdürleri Washington Restoranda buluşmuşlardı. Bu buluşmanın öncesinde Başbakan Demirelin yaptığı açıklamalarda ileri sürülen görüşler şimdi, devamlı olarak, gereken yerlerde ve zamanlarda kullanılmaktadır. Ancak, bu görüşlerdeki aşırı iyimserlik, dikkati çekecek kadar "boş" iddialara dayanmaktadır.

Bu iyimserlik havasının arkasındaki gerçeklerin gözden kaçırılmaması yararlı olacaktır. AP İktidarının yaymak istediği "ihracatta gelişme", gerçek bir gelişme değildir. 32 milyon nüfuslu Türkiye, kalkınma devresinin başında yılda 500 milyon doların üstünde ihracat hacmine ulaşmış olsa bile bu, bir anlam ifade etmemektedir. Ufacık İsrailin ihracatı şimdi yılda 750 milyon doları bulmuştur. Kalkınmak için geniş yatırımlar yapmak zorunda olan Türkiyenin, ihracatını ve ithalâtını milli ekonomi için en az zararlı bir yapıya kavuşturması gerekmektedir. Bu yapılırsa, Türkiye gibi, nüfus başına ihracat gelirinde en geri ülkelerden biri durumunda olan bir ülkede iktidarların övünmesi için daha haklı sebepler bulunabilecektir. Ama AP İktidarı, ihracattaki düzensizliklerin devamından yana olduğunu göstermektedir. Fındık gibi tek ihraçcısı bulunduğumuz ürünlerde bile, dış ülkelere çeşitli yollardan düşük fiyatla ihracat imkânlarını önlemek için etkili tedbirler düşünülmemektedir. İhracattaki, 1966'nın ilk aylarında görülen "hızlı artış" da, pamuk başta olmak üzere, ihraç mallarındaki dış satışların hızlı bir yığılma göstermesi yüzünden olmuştur. Fiyatlardaki inmeler ise, her yıl Mart ayında görülen durgunluğun sonucudur. Nitekim özel sektörün kullandığı kredilerin hacmi de daralma göstermiştir.

Başbakan Demirelin duymaktan bile hoşlanmadığı gerçekler, bütün bu "boş" iyimserlik sebeplerini dahi silip süpürecek niteliktedir. Devlet İstatistik Enstitüsünün hesapları, 1965 yılında sağlanan kalkınma hızının yüzde 4,7 olduğunu göstermektedir. Başbakanın yüzde 5,3 olarak açıklamakta ısrar ettiği kalkınma hızı sağlanamamıştır. Hızlı kalkınma, bütün sınıflarda âdil bir fedakârlığı ve temel konularda köklü tedbirleri gerektirmektedir. Türkiye ise artık, plânlı kalkınma devrinde, yüzde 7'lik kalkınma hızını bir tarafa atmış bulunmaktadır. Birleşmiş Milletlerin 30 ülkenin plânlı kalkınma çalışmaları hakkında hazırladığı raporlarda -yanlışlık sonucu da olsa- Türkiyenin adının geçmemeye başlaması, Türkiyenin bu konudaki gerçek durumunu göstermektedir.

Yatmak oturmaktan iyidir

1964 yılında yüzde 82,7 gerçekleştirilen plân yatırımları, 1965'de yüzde 70-74 oranında gerçekleştirilebilmiştir. Beklenen kalkınma hızının en fazla yüzde 5 olabileceği anlaşılmaktadır. 7 milyar 20 milyon liralık yatırım yapmaları gereken kamu kuruluşlarından, genel bütçe içindekiler yüzde 30, katma bütçeliler yüzde 33 ve iktisadî devlet teşebbüsleri yüzde 26 oranında yatırımlarda açık vermişler, yapamamışlardır. Buna karşılık Brezilya, Şili, Endonezya ve Mısırdan sonra en yüksek fiyat artışları görülen ülkeler arasında ikinci sırada Türkiye bulunmaktadır.

Ocak ve Şubat aylarında 14 puvan artan toptan eşya fiyatları endeksi, Martta 7 puvan düşmüş denilirken, şimdi bu düşme Nisanda 2 puvana inmiştir.

Sınaî yatırımların 1965 yılında yapılabilen kısmı ise, aynı yıl yapılması öngörülmüş olan yatırımların yarısıdır. Yani kurulması gereken iki fabrikadan biri kurulmuş veya yapılması gereken kısımların yarısı yapılabilmiştir. Hele, bütün sanayi için gerekli ana hizmet ve malları sağlayacak temel enerji ve sanayi projelerindeki yatırım gerçekleşme sürati, Zenonun nisbî süratine dönmütşür. Hesaplar göstermektedir ki, bu temel sanayi projelerinin gerçekleşme oranı yüzde 6 olmaktadır.

Diğer taraftan, türk ekonomisinde canlı bir talep ve harcama görülen alanlarda fiyat mekanizması altüst olmakta ve piyasa derhal "satıcı lehine bir piyasa" şekline dönmekte, mal kıtlığı çekilen bir durum ortaya çıkmaktadır. Yatırım harcamalarının -istenen kalkınmayı sağlıyacak seviyeden- geri kaldığı alanlarda ise görünüşte normal bir fiyat teşekkül etmektedir. Ancak, bu iki farklı durumun bir tek anlamı vardır: Ekonomi, yavaş gidince gürültü yapmayan, fakat yaya süratini aşmaya başlayınca motor kaynatan arabalara dönmüştür. Bütün dünya ülkelerinin, hedeflerine yeni model arabalarla gittikleri günümüzde, feodal yapıdan kurtulamamış Türkiye, bilinmez bir hedefe "T" model bir Ford kalıntısı ile sürüklenmektedir.

Orta Doğu

Herkesin derdi başka

Mısır Devlet Başkanı Nâsır, geride bıraktığımız hafta içinde ve Yugoslav lideri Mareşal Titoyu İskenderiyeden uğurladıktan birkaç gün sonra, Kahire havaalanında, Sovyetler Birliği Başbakanı Kosigini karşıladı. Bu, Sovyet Başbakanının, komünist dünya dışına yaptığı ilk yolculuk olduğu için bütün dünyanın dikkatini Mısır üzerinde topladı. Gerçi Kosigin bundan önce bir kere de Hindistana gitmiş ve dönüşünde Kâbile de uğramıştı ama, bu bir siyasî görüşme için değil, eski Hint Başbakanı Şastrinin cenaze törenine katılmak için yapılmış bir yolculuktu.

Nâsır ile Kosigin arasında altı gün süren görüşme maratonunda ele alınan en önemli konu, hiç şüphesiz, Mısıra yapılan sovyet ekonomik yardımı olmuştur. Bilindiği gibi, Sovyetler Birliği, 1952 yılından buyana Mısıra 1 milyar dolara yakın ekonomik yardım yapmıştır. Bu, Moskovanın komünist olmayan ülkelere yaptığı en yüklü yardımdır. Tek başına bu bile, Kremlinin Mısıra ne kadar önem verdiğini göstermeye yetip artmaktadır. Ancak, yapılan bütün sovyet yardımına rağmen, Mısır ekonomisi bir türlü belini doğrultamamaktadır. Çünkü, Sovyetler Birliği ne Nâsırın iddialı yatırım tasarılarının hepsine para, ne de Mısır halkını her yıl tehdit eden açlık tehlikesine buğday yetiştirebilecek durumdadır. Bu bakımdan, Nâsırın şu sırada Kosiginden koparabileceği en büyük tâviz, süresi gelen taksit ve faizlerin geri atılmasını sağlamak olacaktır.

Nâsırın endişeleri

Buna karşılık, Kosigin de Moskova ile Pekin arasındaki çatışmada Nâsırın desteğini kazanmak amacındadır. Başkan Nâsır şimdiye kadar, Komünist Çin - Sovyetler Birliği çekişmesi karşısında tam bir tarafsızlık izlemeye büyük dikkat göstermiştir. Fakat şimdi, Moskovanın arap dünyasının lideri sayılan Nâsırın desteğine ihtiyacı her zamankinden fazladır. Ancak, Mısır lideri, Kosiginden ekonomik yardımın yanısıra siyasal tavizler de koparmadan bu tarafsızlığını bozmaya herhalde yanaşmayacaktır. Gerçekten, bir süredir Nâsırın başı da arap dünyası içinde önemli dertlere girmiştir. Arap yarımadasının güney ucunda, Yemende sürüklendiği savaş bir türlü kendi istediği bir sonuca ulaşamamaktadır. Orta Doğunun para babası Kral Suud, Yemen imamcılarına yaptığı yardımlar yetişmiyormuş gibi, şimdi de ortaya bir İslâm Birliği tasarısıyla çıkmıştır. Nâsır, bu Birliğin arkasında Batının parmağını sezmekte, fakat tek başına fazla birşey yapamamaktadır. Nihayet, bağımsızlıklarını yeni kazanan ülkelerde ikide bir çıkan ayaklanmaların ve yapılan iktidar değişikliklerinin günün birinde Mısıra sıçramasından da endişe etmektedir. Bütün bu bakımlardan, Nâsır da Sovyetler Birliğinin şu veya bu biçimde Orta Doğudaki bölücü davranışları mahkûm etmesini istemektedir.

Gerçi bu, Sovyetler Birliği için kolayca verilmeyecek bir taviz değildir. Fakat Kosigin, Kral Faysalı mahkûm etmeden önce çok düşünmek zorundadır. Çünkü, bugünkü karışıklığın içinde, Orta Doğunun geleceğinin kimin elinde olduğunu kestirmek kolay değildir. Üstelik, yukarıda da söylendiği gibi, Nâsırın itibarının gerilediğini ve bütün genç ülkelerde yeni kuşakların işbaşına geçmek için sabırsızlandıklarını gösteren belirtiler vardır. Bu durumda, Kosigin için İslâm Birliği düşüncesini mahkûm etmek, Batıyı mahkûm etmekten çok daha zordur.

Kosiginle Nâsır arasındaki görüşmelerde mutlaka ele alınacak bir konu daha vardır. Bu, Suriyenin durumudur. Bilindiği gibi, yeni Baas yönetimi Kahireden çok, Moskovaya dönüktür. Yeni Suriye Başbakanı, geçenlerde Moskovaya yaptığı bir yolculuk sırasında, Kremlinden Fırat üzerinde büyük bir baraj kurulmasına yardım sözünü koparmıştır. Nâsırın bu gelişmeleri endişe ile izlediğinden şüphe edilemez. Çünkü Baasçıların Orta Doğuda kuvvetlenmesi ve Sovyetler Birliğinin bu bölgeye sızması, Nâsırın hiç istemediği şeylerdendir. Fakat Kosigin de, Nâsırı memnun etmek için Suriyede açılan ümit kapısını kolay kolay kapatacak durumda değildir.

Nâsır ve Brejnef
Yeni ilişkiler

Demirperde

Bir çatlak daha

Bundan önceki Cumartesi, yani 7 Mayıs, Romanya Komünist Partisinin kuruluşunun 45. yıldönümüydü. Bu yıldönümü dolayısıyla yapılan törende, Partinin birinci sekreteri ve Romanyanın en kudretli yöneticisi olan genç bir adam,

Nikolae Ceausescu, bütün dünyada günlerce süren yankılar uyandıran bir söylev verdi. Bu söylevin yankıları en çok Kremlinin duvarlarını çınlatmış olmalı ki, olup bitenleri kendi gözleriyle görmek için, Sovyet Komünist Partisinin lideri Brejnef, Kremlini boş bırakmak pahasına da olsa soluğu Bükreşte aldı. Bilindiği gibi, Sovyet yönetiminin ikizlerinden Kosigin de o sırada Mısırda bulunuyordu.

Romanya ile Sovyetler Birliğinin arası 1961 yılından buyana pek iyi değildir. Hatırlanacağı üzere, romanyalı komünistler, 1961 yılında "partiye karşı davranışlar"da bulunmakla suçladıkları bir kısım Moskovacıları kapı dışarı etmişlerdir. Bundan bir yıl sonra toplanan Romanya Komünist Partisi XXII. Kongresinde, Partide kalan son Moskova yetiştirmeleri de elenmiştir.

1962 yılında da Romanya ile komünist ülkelerin Ortak Pazarı sayılabilecek COMECON arasında büyük bir anlaşmazlık patlak vermiştir. Romanyalı yöneticiler, COMECON çerçevesinde yapılan ekonomik plânlamada Romanyaya tarım ülkesi görevinin verilmesini beğenmemişler, kendi endüstrilerini kendileri kurmak istemişlerdir. Buna karşılık endüstrici komünist ülkeler de Romanyayı üretim araçlarını onlardan değil, Batılı ülkelerden, hattâ Birleşik Amerikadan almakla suçlamışlardır. Fakat Bükreş bu suçlamaları komünist ülkeler mallarının çok pahalı olduğunu ileri sürerek karşılamış, 1963 yılında da, Moskovanın kızgın bakışları altında, Galatz'da ikinci demir-çelik endüstri merkezini kurmaya başlamıştır.

Romanyanın getirdiği meseleler

Romanya, Komünist Çin - Sovyetler Birliği geçimsizliği karşısında da taraflardan birini seçmiş değildir. Hattâ, 1963 Martında Arnavutluk ile yeniden diplomatik münasebetlerini kurmuştur. Romanya, Moskova - Pekin çekişmesinden, kendi bağımsızlık politikasını yürütebilmek için faydalanmaya çalışmaktadır. Bu çalışmaları şimdiye kadar pek başarılı olmuştur. Sovyetler Birliği, bağımsızlık yolunda attığı adımlardan hoşlanmasa da, Komünist Çin ile kendi arasında bağıntıyı sağlayan tek komünist ülke olduğu için Romanyanın yaptıklarına göz yummak zorunda kalmıştır.

Aralarındaki geçmiş böyle olmakla beraber, Bükreş ile Moskova arasındaki münasebetler hiçbir zaman geçen haftaki kadar bulutlu olmamıştı. Kolayca anlaşılacağı gibi, bu bulutlanmanın nedeni, Ceausescu'nun 7 Mayısta yaptığı konuşmadır. Romanyalı lider, bu konuşmasında, Sovyetler Birliğini, Romanyayı İkinci Dünya Savaşında Almanya karşısında yalnız bırakmakla suçlamakla kalmamış, Romanyadan koparılan Besarabya ve Transilvanya bölgelerinin durumunu da ortaya atıvermiştir. Bilindiği gibi, bu bölgeler Sovyet baskısıyla 1940 yılında Romanyadan alınmış ve Transilvanya Macaristana, Besarabya da Rusyaya verilmişti. Ceausescu, bundan başka, her türlü bloklaşmaya çatmış, dünyadaki 90 kadar komünist partisinin bir merkezden yönetilemeyeceğini ileri sürmüş ve her ülkenin "kendi ekonomik kalkınmasını kendi plânlamak" hakkına sahip olduğunu söylemiştir.

Bütün bu sözlerin Moskovada büyük gürültü kopardığına şüphe yoktur. Nitekim, yukarıda da belirtildiği gibi, Sovyet Komünist Partisi birinci sekreteri Brejnef, Kremlini boş bırakmak pahasına de olsa, soluğu Bükreşte almıştır. Fakat Bükreşte yapılan ve üç gün süren görüşmelerden olumlu bir sonuç alınmadığı sanılmaktadır. Üstelik, şu satırların yazıldığı sıralarda, ortalıkta Romanyanın hem COMECON'dan, hem de Varşova Paktından çekilmeyi düşündüğü söylentileri dolaşmaktadır.

RUS GELDİ AŞKA, RUSUN AŞKI BAŞKA

Metin Tokerin gezi notları, Akis Yayınları 1966, dizgi ve tertip Rüzgârlı Matbaa, 140 sayfa, 15 lira

Sovyetler Birliğine Metin Tokerle ilk defa birlikte gittik. Moskovada bir hafta kaldık. Toker bunu "Rus geldi aşka, Rusun aşkı başka" adlı kitabının önsözünde, "Sovyetler Birliğine iki defa gittim. Bunlardan birincisi klâsik bir gazetecilik seyahati oldu. Günün Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, uzun yıllardan sonra bir Türkiye Dışişleri Bakanının Moskovaya ilk resmî ziyaretini yapıyordu. Onu takip ettim. Haber toplamak, mülâkat yapmak, yazı yazmak, telefonlar, geç vakte kadar çalışma.. Buna rağmen Sovyetler Birliği başkentinde az şey görmediğimi, az adamla tanışmadığımı söyliyebilirim" diye anlatıyor. Biz, eski patronum ve ustam Metin Tokerle birlikte, beş türk gazetecisi olarak Rusyaya ilk defa o seyahatte, bir Dışişleri Bakanını takip eden gazeteciler olarak gittik. Beş ayrı büyük gazetenin, birbirini atlatmaya, birbirini geçmeye kararlı beş ayrı temsilcisi olarak...

Moskovadaki yedi gün içinde hemen hepimiz kendimize göre bir çalışma tarzı tutturduk. İtiraf ederim ki, o yedi gün içinde, gazetecilik diliyle birbirimizi atlatmak için pek az gayret sarfettik. Bir kere çalışma tarzı, dünyanın alışık olduğumuz öteki ülkelerindeki çalışma tarzından hayli farklıydı. Doğu gazeteciliği, bizim alıştığımız, içinden geldiğimiz Batı ölçüsündeki gazetecilikle pek bağdaşamıyordu. Onların konuları ayrıydı, bizlerin konularımız ayrı... Bu yüzden sık sık rus meslektaşlarımızla çatıştık. Özellikle de Metin Toker, sık sık, geciken bir resim tabı dolayısiyle, aksayan bir randevu münasebetiyle Sovyetler Birliğindeki meslektaşlarımıza demediğini bırakmıyordu. Ama gene itiraf edelim ki, Moskovada beş türk gazetecisi olarak geçirdiğimiz o yedi gün, bugün hayatımızın en tatlı anılarından biri olarak geride kaldı. Dönüşte veya daha oradayken, her birimiz, kendimize ve temsil ettiğimiz gazetenin siyasi tandansına göre birşeyler yazdık. Türk kamuoyuna, hakkında çok şey söylenen, ama gerçekte ne olduğu asla bilinmeyen bir ülkeyi imkânımız nisbetinde anlatmaya çalıştık. Anlatabildik mi, anlatamadık mı, bilemem. Ama Türkiyede Rusya hakkında, objektif olma gayreti içindeki en sürekli yazılar ilk defa bunlar oldu.

Bu ilk geziden sonra Metin Toker, Sovyetler Birliğine bir ikinci gezi daha yaptı. Aslında bu, hemen her gazetecinin ideal sayacağı bir ciddi inceleme gezisiydi. Eşiyle birlikte, Sovyetler Birliği Gazeteciler Cemiyetinin dâvetlisi olarak Rusyaya gitti ve ilkinden çok daha uzun süre kaldı. Çok daha geniş şekilde, programına kendisi hakim olarak gezdi, dolaştı. İşte, "Rus geldi aşka, Rusun aşkı başka" adlı kitap, aslında, asıl bu ikinci gezinin izlenimlerini toplayan bir büyük inceleme gezisinin kitabıdır.

Metin Toker
En iyi gözlemci

Metin Toker, Rusyayı görmüş olan bir meslektaşı olarak, bana bile büyük bir zevk ve merakla okutmaya muvaffak olduğu kitabı için, önsözünde şöyle yazıyor: "Seyahati, karımla birlikte, Gazeteciler Cemiyetinin daveti üzerine yaptık. Sovyetler Birliğini, bu merak edilen ülkeyi o seyahatte, çok tarafıyla görmek fırsatını buldum. Beğendiklerim oldu, beğenmediklerim.. Bunların hepsini, bu kitapta, olduğu gibi anlatmaya çalıştım. Sovyetler Birliğini kafamda bir peşin hükümle dolaşmadım. İntibalarımı yazmak için masama özel bir niyetle oturmadım. Eğer, 'Rus geldi aşka - Rusun aşkı başka'nın ilgi çeken bir yönü bulunursa, bu özelliğinin neticesi olacaktır. Bizde, -hatta çok yerde-, Rusya hakkındaki intibaların ya mutlaka övmek, ya mutlaka yermek için yazılması âdeti henüz kaybolmuş değildir de.."

Tokerin, nefis bir kapak içinde basılmış, gerçekten görülmeye değer ölçüde iyi baskılı resimler ve güzel bir mizanpajla hazırlanmış kitabını, Rusyayı bir ölçüde de olsa, bir meslektaşı ve hatta bir yerde gazeteci olarak rakibi gözüyle görmüş olarak okuduktan sonra diyebilirim ki, bu kitap, Türkiyede Rusya hakkında bugüne kadar yazılmış gezi kitaplarının en güzelidir. Gerçekten usta, gerçekten renkli bir anlatışla, daha çok vasat okuyucuyu göz önünde bulundurarak, hiç bir zaman meselelerin derinine inmeden "ilk intibaları tam bir samimiyet ve tarafsızlıkla", olduğu gibi aktaran bu kitap, baştan sona okunduğunda, Rusyayı bir ölçüde de olsa anlamak, öğrenmek mümkün olmaktadır. İşin ilginç yanlarından biri de, Metin Tokerin bu pek mütevazi kitabı ve içinde getirdiği görüşlerin, Türkiyede Rusya için, bugün bile yazılabilecek en cesurca yazılar olmasıdır. Nuh Nebi devrinden değilse bile, Mussolini İtalyası devrinden kalmış bir takım ceza kanunu maddelerinin tehdidi altında, Sovyetler Birliğini, bu en yakın komşumuzu daha uzun süre Metin Toker kadar ustalıkla ve tarafsız bir gözle anlatabilecek yazar çıkabileceğini sanmıyorum.

İlhami SOYSAL

Tüli'den haberler

Misafir bolluğu

Dışişleri Bakanlığı **Protokol** görevlilerine rahat yok. Yabancı misafirlerin biri gidip biri geliyor. Geçtiğimiz hafta U Thant'ın özel temsilcisi **Bernardes** ve eşi gelmişlerdi. Onlar gittiler, uçaktan Pakistan Meclis Başkanı **Cebbar** ve eşi indiler. Senato Başkanı **İbrahim Şevki Atasagun** ve eşi bu sefer, onları ağırlamağa koyuldular.

Signore Bernardes ve eşi Ankarada az kaldılar, fakat güzel vakit geçirdiler. Bir gece Hariciye Köşkünde yemek, ertesi gün Kazan lokantasında öğle yemeği, akşamüstü **İlter Türkmen**in evinde kokteyl ve Süreyya pavyonunda danslı yemek... Arada, U Thant'ın temsilcisi Kıbrıs meselesi ile ilgili görüşmeler yaptı, Bayan Bernardes de Olgunlaşma Enstitüsünü filan gezdi.

Bernardes'ler Brezilyalı, çok sıcak kanlı insanlar. **Bayan Bernardes** ayrıca çok güzel. Kırmızı renkten çok hoşlanıyor olmalı. Hariciye Köşkünde kırmızı şifonlar, **Halûk Bayülken**in Kazanda verdiği öğle yemeğinde ise kırmızı bir tayyör giymişti. Saçlarını arkaya bırakmış, bir kurdeleyle bağlamıştı. Bu haliyle, bir özel temsilci eşi olarak biraz yadırgandı. Halbuki bu saç biçimi Pariste çok görülen bir modelmiş!..

Kazandaki yemek karşılıklı konuşmalarla geçti. Genel Kurmay İkinci Başkanı **Refik Tulga,** Bernardes'in Kıbrıstaki türk birliklerinden sitayişle bahsetmesinden çok hoşlandı. **Selim Sarper** de Halûk Bayülkenin Birleşmiş Milletlerdeki günlerden bahsetmesini gülerek dinledi.

Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer, değil mi?

Atatürk İsrailde

Geçtiğimiz hafta İsrail Elçiliğinin bahçesinde bir çayda buluşanlar, türk köyleriyle israil köyleri arasında karşılaştırma yaptılar, türk köylerinden, türk öğretmenlerinden, son zamanlarda öğretmenlerin karşılaştıkları üzücü olaylardan bahsettiler. Çay, Köy Öğretmenleriyle Haberleşme Derneği yararına veriliyordu. İsrail sefiresi **Bn. Sasson,** bahçenin çimenleri üzerinde güzel bir çay büfesi hazırlamıştı. Bn. Sasson bu fırsattan faydalanarak, türk kadınlarına israil köylerinin nasıl kalkındığını da gösterdi. Çaydan önce ve sonra, içerde bazı filmler gösterildi. Bunlar, öğretmenlerin köy dâvasına, köy kalkınmasına nasıl çalıştıklarını gösteren filmlerdi. Çaydakiler bir yandan seyrediyor, bir yandan

İsrail sefiresi Bn. Sasson
Öğretmenlere selâm!

içlerini çekiyorlardı. İsrail Basın Ataşesi de, israilli öğretmenlerle türk öğretmenleri arasında bir benzerlik kuruyor, İsrailin kalkınma dâvasında Atatürkün "Hayatta en hakikî mürşit ilimdir" sözünden ilham aldıklarını söylüyordu. Bu sözleri dinleyenler, daha derin bir iç çekmeyle, son günlerde Meclis kürsüsünde Atatürk üzerine yapılan konuşmaları hatırladılar.

Hatıra tazeliyenler

Parlâmentodan bir grup, Berlin Duvarını yakından görmek üzere Batı Berline davet edilmişlerdi. Senato Başkanı İbrahim Şevki Atasagunun başkanlığındaki senatör ve milletvekilleri bu yolculukta birbirlerini daha yakından tanımışlar. Berlinde geçen günlere ait çok garip, ilginç hatıraları var. Atasagun, **Emin Paksüt, Enver Kök, Ertuğrul Adalı, Faruk Önder** şimdi karşı karşıya gelince bu hatıraları tazeliyor, kahkahalarla gülüyorlar. Bu yolculuğa katılmayan **Orhan Seyfi Orhon,** yerine bir Kars milletvekilini göndermiş, fakat doğrusu, çok iyi bir temsilci seçmemiş. Keşke kendisi gitseydi!.

Renkli bir defile

Ankara modacıları arasında son defileyi, Büyük Apartmanın salonlarında **Sabiha Keyn** yaptı. **Tülin Okan, Deniz Adanalı** ve **Ayten Gökçerin** taşıdığı modelleri sefirelerden, CHP'li kadınlardan ve başkentin şık sosyetesinden kalabalık bir grup seyretti. Sabiha Keynin elbiseleri çok güzel, çok giyimliydi. Yalnız, etekler tepkiyle karşılanıyordu. Kısa etek modası, başkentin orta yaşlı, etine dolgun kadınları arasında çok rağbet görmeyeceğe benzer.

Defilenin seyircileri arasında CHP Genel Başkanının eşi **Mevhibe İnönü,** gelini **Sevinç İnönü, Bayan Barutçu, Bayan Hasan Âli Yücel,** İlhami Sancarın eşi, Selim Sarperin eşi ile CHP'li kadınların ağırlığı daha çok hissediliyordu. AP'lilerden yalnız **Bn. Çağlayangil** vardı, **Valiye Bayülken** ve **Neslihan Karaburcak** ile beraber oturuyordu. Mısır sefiresi **Melek Şafi,** pembe tayyörüyle defilenin en hoş kadınıydı, denilebilir. **Ayşe Kulin** de boyasız yüzüyle dikkati çekiyordu.

Mavi boncuğun kısmetlisi

Akif Sadıkoğlu, eşi Nilüfer Sadıkoğludan ayrıldıktan sonra evinin kapısını kapamadı, yemekler, kokteyller devam etti. Bu arada, evsahibesinin eksikliğini hissedenler, Akif Sadıkoğlunun bekârlığa uzun zaman devam edemiyeceğini, mutlaka evleneceğini konuşmağa

Neylan Aras ve E. Yiğitbaşoğlu
Nişanlandılar!

başladılar. Ortaya bazı isimler de attılar. İsimler arasında İstanbulun güzel ve genç dulları, hürriyeti yeni seçen güzelleri var. Son zamanlarda kocasından yeniden ayrılan bir güzel kadının Akif Sadıkoğlunun evine çok yakışacağını söyliyenler yakında bir düğüne hazırlanıyorlar. Bakalım, zengin bekâr mavi boncuğu kime verecek...

Düğün hazırlığı

Eski Emniyet Genel Müdürü, şimdiki Kütahya Valisi **İhsan Aras** ve eşi, kızları **Neylan Aras**ın nişanını kutladılar, düğüne hazırlanıyorlar. Bu düğünle Dışişlerinin güzel kadınları arasına biri daha katılacak. Geçtiğimiz hafta Kütahyada yapılan nişan töreni çok güzel geçti. Damat beyaz smokiniyle, gelin pembe elbisesiyle erkek ve kadın modasının son çizgilerini gösterdiler. Yüzüklerini de eski bir baba dostu olarak Hava Kuvvetleri Komutanı **İrfan Tansel** taktı.

Sanat ve politika

Devlet resim sergisi, İstanbuldan birçok ressamı Ankaraya çekti. Sergide mükâfat alan tablolar da büyük tartışmalara yol açtı. Mükâfatın **Nurullah Berk**in tablosuna verilmesine şaşanlar çok. Nurullah Berki seviyor, sayıyorlar, lâkin sergideki tablolar arasında mükâfata değer başka tablolar olduğunu iddia ediyorlar. Meselâ **Neşet Günal**ın eserleri, denilebilir ki, 27. Devlet resim sergisinin en dikkate değer eserleri. Nurullah Berki gölgede bırakan başka eserler de var. Jürinin gerekçesi ise biraz garip: Nurullah Berk şimdiye kadar hiç mükâfat almamış da, gûya jüri onun gönlünü almak istemiş. Doğrusu, inanılır gibi değil!..

Kırmızı - beyaz karanfiller

Eski Devlet Başkanı **Cemal Gürsel**, rahatsızlığından önce MBK üyeleriyle çok az görüşürdü. Zira Gürselin etrafındakiler, bu temastan pek hoşlanmıyorlardı. Fakat Gürsel hastalanalı bu duvar yıkıldı. Gülhane Hastahanesinde yatmakta olan Cemal Gürseli şimdi en çok MBK grupu ziyaret ediyor. MBK'cılar hergün ellerinde kırmızı - beyaz karanfillerle hastahaneye geliyor, üzgün ve dalgın gözlerle, Gürselin sessizce yatışını seyrediyorlar.

Geyşa dediğin, Yafa portakalı!

Bundan bir süre önce, onbeş günlük bir "tetkik gezisi" için Uzak Doğuya giden Köy İşleri Bakanı **Osman Sabit Avcı** âdeta l ayıplara karışmıştı. Nihayet birkaç gün önce döndü de, herkes meraktan kurtuldu. Şu günlerde Başkentte, Bulvar pastahanelerinde, Osman Sabit Avcıdan, naklen anlatılanlar gerçekten çok ilginç. Köy İşleri Bakanımız Milliyetçi Çini, Japonyayı dolaşmış, japon hamamlarında yıkanmış, geyşalarla yakından ilgilenmiş, kimono giymiş. Müşahedesine göre, geyşalar Yafa portakalına benziyormuş; kabuğunu soyunca, fındık kadar iç kalıyormuş.

Onbeş günlük bir tetkik gezisinden bu kadar zengin müşahedelerle dönmek, doğrusu, herkese nasip olmaz!

Kongreler

Yeni nöbetçi: Türk kadını!

Taksilerden, ellerinde kocaman bavullarla inen şık ve zarif hanımlar, Adakale sokağına bakan pırıl pırıl büstün önünde bir soluk duruyor, saygıyla büstü seyrediyor, sonra, aldıkları yeni hızla, koca bavulları ellerinde, Yardımseverler Derneği Genel Merkez binasının merdivenlerini çıkıyorlardı. Anadolunun dört bir köşesindeki 60'a yakın şubeden gelen bu temsilciler, açılacak sergide kendi mahalli özelliklerini başkent halkına gösterecekler ve satışa çıkararak, hem derneğe ve hem de derneğin başlıca amacına uygun olarak, emekçilere gelir sağlıyacaklardı. Sergi, 16 Mayıs Pazartesi saat 16'da Genel Merkez salonlarında açılacaktı.

Türkiye Yardımsevenler Derneği 38. Kongresi iki gün önce, Adakaledeki geniş salonlu binada, 250 misafir ve 134 delegenin katılmasıyla yapılmış, iki gün devam etmişti. Bu arada, dernek, kendisine ismini veren, türk kadınının kurtarıcısı Atatürke bir kere daha minnetini ifade etmek ve bu minneti ebedileştirmek üzere Genel Merkez binasının önüne Atatürk büstü dikmişti. Bu büstün nöbetçisi, bundan böyle, yardımseven türk kadınları idi. Büstü Ankara Valisi Celalettin Çoşkun açmış ve Genel Merkez üyeleriyle Türkiyenin dört bir köşesinden gelen temsilci ve misafirler, Genel Merkez binasının üstündeki yurtta kalan üniversiteli gençkızlar, atölye işçileri, Atanın manevi huzurunda saygı duruşunda bulunmuşlardı.

38 yıl içinde

Yardımsevenler Derneği, Türkiyede amacına erişmiş nadir kurumlardan biri olarak, bugüne ulaşmıştır. Yardımsevenler 38 yıl önce küçük bir yardım derneği olarak kurulmuş, sonradan kurucularının da hayallerini aşarak, sosyal hizmeti ön plâna alan, yardımı emeğe dayandıran, modern anlamda bir kurum olarak gelişmiştir.

Türkiye Yardımsevenler Derneği gönüllü bir teşkilât olarak işe başladığı halde, bugün memleketimizde Sosyal Hizmet Akademisinde yetişen öğrenciler için, beş yıldır, uygulama alanı halinde kullanılmaktadır. Bilindiği gibi, derneğin asıl amacı, emek karşılığı yardım yapmak ve işsizleri iş sahibi etmektir. Bunun için Derneğin Genel Merkezinde, muhtelif şubelerinde, il ve ilçe merkezlerinde nakış-dikiş, trikotaj atölyeleri, muhtelif işyerleri açılmıştır. Hastaların yeniden hayata atılmalarını sağlamak üzere rehabilitasyon merkezleri vardır. Atölyelerde ve bu merkezlerde, muhtelif işyerlerinde çalışanlara iş öğretildiği gibi, ücret verilmekte, yemek, yol parası ve bedava ilâç sağlanmakta, ayrıca bunların sıhhî muayeneleri yapılmaktadır. Dernek, ihtiyacı olan öğrencilere de burs sağlamakta, karşılıksız yardımlarda da bulunmaktadır. Geçen yılın karşılıksız yardımları 409 bin 450 lira 55 kuruş tutmuş, emek karşılığı yardım ise 563 bin 178 lira 71 kuruş olmuştur. Dernek geçen yıl, ayrıca, okullara da büyük çapta ayni yardımda bulunmuştur.

Derneğin bütçesi 5 milyon 382 bin 593 lira 73 kuruştur.

Yardımsevenler Derneği üyeleri Atatürkün büstü önünde
Nöbet sırası kadınlarda!

Seminerli kongre

Her yıl büyüyen ve emek karşılığı yardım ilkesiyle en modern bir sosyal hizmet kurumu kimliği kazanan Türkiye Yardımsevenler Derneği, iki gün süren kongresi sırasında bir ihtiyaca daha cevap vermiş ve kongre içinde bir nevi seminer yapılmış, üyeler, modern anlamda bir sosyal hizmet kurumunda sistemli bir çalışmanın başarıyı ne derece kolaylaştıracağını örnekleriyle görmüşler, bir nevi sosyal hizmet eğitimine tâbi tutulmuşlardır.

Bu seminerde üyeler, bir dernek nasıl kurulur, nasıl yürütülür ve kökleştirilir, nasıl gelir sağlanır, işçi nasıl çalıştırılır, kongre nasıl yapılır, bu konularda geniş fikir teatisinde bulunmuşlar ve uzmanların konuşmalarını dinlemişlerdir. Muhtelif bölümlerde Türkân Ayral, Türkân Aytuna, Şaziye Kiper, Zinnure Kocamanoğlu ve arkadaşları konuşmuşlar, sosyal yardım ve gerçekleştirme üzerinde fikir birliğine varmışlardır.

Kongre ve üyeler çok çalışmışlar, çok yorulmuşlar ve vakit buldukça da eğlenmişlerdir. İlk gece 250 kişilik bir heyet halinde Norma operasına gidilmiş, ikinci gece ise Ankara Palasta bir balo verilmiş ve derneğe bir yandan gelir sağlanırken, bir yandan da üyeler birbirleriyle ve başkent halkıyla tanışma imkânını bulmuşlardır.

Sergiler

Renkli köşeler

Siyah saçlı, koyu tayyörlü zarif hanım, elindeki eşyaları masanın üzerine yerleştirirken, kendisiyle konuşan AKİS muhabirine döndü, güzel elişi örtüleri ve köylerde yapılmış sepetleri göstererek:

"— Bizim, Kocaeli Yardımsevenler Derneği olarak, başlıca amacımız, köylerdeki gençkızlarımıza okuma imkânı verebilmektir" diye konuşmağa başladı. "Bunun için de, bugün Ankarada sergilediğimiz bütün bu güzel şeylerin çoğunu köylerden getirdik. Köyün dar imkânları içinde, elişleri yapan, bunları değerlendiren gençkızlarımıza modeller götürüyoruz ve onlarla irtibat kurarak, onlara yardımcı o-

Seçim var!

Caddeden, gelin arabası gibi süslü, davullu zurnalı bir alay geçiyordu. Birkaç kişi durup hayretle baktı. Biri ötekine "Nedir?" diye sordu. Öteki, omuz silkerek, "Seçim var" dedi ve bezgin bir tavırla yoluna devam etti. Bu sırada evlerden birkaç pencere açılmıştı, meraklı yüzler, camdan dışarıya doğru uzandılar, baktılar, ne olduğunu anlayınca, tuhaf bir tebessümle uzaklaştılar. Ara sokakta oynıyan birkaç çocuk, topu bırakıp, gürültünün geldiği caddeye fırladı.

Günlerden 15 Mayıs Pazardı. Senato kısmî seçimleri kampanyasının açıldığı gün...

Birkaç gecekondu semtine kadar uzandım. Kahvehaneler ve güzelleştirme dernekleri, yer yer, parti forsları ve bayraklarla donatılmıştı. Halk muhtelif partilere mensup heyecanlı konuşmacıları dinliyordu. Her toplantı yerinde de bir yerli konuşmacı, bir de söz ebesi vardı. Dinleyicilerin çoğu, konuşmacıları akıllı sorularla sıkıştırıyor, terletiyor, sonra da bıyık altından gülüyordu. Ama toplantıların yapıldığı kahvehanelerin biraz ötesinde, seçimi, konuşmaktan daha ciddiye alan başka insanlar da vardı. Bunlar toprağı kazıyor, taş taşıyor, duvar örüyorlardı. Seçtikleri en güzel bir yerde, kendi kendilerine, başlarını sokacak bir yuva yapmağa çalışıyor, "Ne o, hayrola?" diye soranlara, "Seçim var" diye cevap veriyorlardı. Zaten kampanya asıl, gecekondular için açılmıştı. Mahalleler birdenbire şenlenmiş, "su gitmez, kervan geçmez" yollarda şık arabalar görünmeye başlamıştı. Bu arabalardan inen ve etrafa selâm yağdıran yabancıları gecekonducular hiç mi hiç yadırgamıyorlar, aksine, onları gördükçe oylarının gücünü çok daha iyi değerlendiriyor ve seviniyorlar, hangi partiden olurlarsa olsunlar, onları, aynı misafirperverlik ve içtenlikle karşılıyorlardı. Mahallenin akıllıları, toplantı yerlerinde politikacılarla su, yol, otobüs tahsisi pazarlığına girişirken, politikacılara taş çıkartacak bir kurnazlık içinde kendi politikalarını yürütürken, dışardakiler de, genel olarak, gece yaptıkları gecekondularını gündüz gözüyle bitirmeye çalışıyorlardı.

Ben, gecekonducu için seçimin ne demek olduğunu, 15 Mayıs Pazar günü, evi yapılmakta olan annesine sarı kır çiçekleri getiren 7 yaşındaki çocuğu görünce çok daha iyi anladım. Ağabeyleri evin pencerelerini takıyorlar, anne İçerde yatakları serîyordu. Kendisine uzanan çiçeklere bir soluk baktı, sonra:

"— Evde daha aş yok" dedi.

Ama, mutluydu. Çiçekleri bir tenekeye yerleştirerek başucuna koydu.

Gecekondulardan şehre döndüm. Otobüste, gazetesini okumakta olan bir yolcu, yanındakine:

"— Radyo konuşmaları ne zaman başlıyor?" diye sordu.

Sonra, da, gevrek bir kahkaha atarak ekledi:

"— Hele bir başlasın, ne tiyatroya giderim, ne sinemaya... Komedi de var, dram da, tulûat da... İnsan, doğrusu, başka eğlence aramıyor!."

Bir seçim arefesindeyiz. Millet eğleniyor veya oyunu mümkün mertebe pahalıya vermek çabasında. AP İktidarı, yedi ay içinde, halkın demokrasiye olan inancını âdeta yok etti. Türkiyede bu inançsızlığı ben ilk defa görüyorum. 10 Ekim 1965 genel seçimlerinde Türkiyenin ne şekilde kalkınabileceği tartışılırken, bugün, hemen hemen herkes umutsuz durumdadır. Oy hesabından başka memleket yararına hiçbir hesaba yanaşmayan, Büyük Millet Meclisine Seçim Kanunundan başka kanun tasarısı getirme lüzumunu bile duymayan, aç ve çıplak insanları eğitimsizliğin karanlık kuyuları içinde komünizm korkusu ile sindiren, kelimelerle gerçekleri örtbas etmeye çalışan bir siyasi teşekkül, bu davranışlarıyla yalnız kendisini değil bütün memleketi korkunç bir tehlikeye sürüklemektedir. Çünkü demokrasi ve hürriyet içinde kalkınma inancını kaybeden bir Türkiye için bütün umut kapıları kapanmış demektir. İşte buna karşı türk aydınının oylarına sahip çıkması, tek oyun gücüne inanarak sandık başına gitmesi, 10 Ekim 1965'te kullanmadığı oylarını bu defa bilerek, inanarak, henüz gece olmadan evini kurtarmak isteyen gecekonducu kadar bilinçle kullanması gerekmektedir. Senato kısmî seçiminde oylar elbette ki memleketin yönetiminde bir değişiklik yapmıyacaktır ama, "sandıktan çıktık" gerekçesiyle Türkiyeyi istedikleri yöne götürebileceklerini sananlara, kendileri hesabına da, memleket hesabına da faydalı bir ders yerine geçecektir.

Jale CANDAN

larak, dertlerine daha yakından eğilebiliyoruz."

Yardımsevenlerin Kocaeli temsilcisi Saliha Yazıcı bu sözleri söylerken, Kandıranın işli geceliklerini, iyi görülebilecek şekilde masaya yerleştiriyordu. Bunlar Şile geceliklerinin tıpatıp eşiydi ve bol işlemeleriyle yalnızca 20 liraya satılacaktı.

Olay, haftanın başında Pazartesi sabahı, erken saatlerde, Yardımsevenler Derneğinin Adakale sokağındaki Genel Merkez binasında geçti.

AKİS muhabiri, Yardımsevenlerin Kocaeli Köşesinden ayrıldı, yanıbaşındaki Eskişehir Köşesine uğradı: Çok nefis keten yatak takımları, çay örtüleri, ince hesap işleriyle göze çarpan masada Eskişehirli hanımlar elele vermişler, hazırlamış oldukları yaka çiçeklerini demet haline getiriyorlardı. Manisa Köşesinde ise Mücellâ Tusder ile Zafer Akalın, sabahın bu erken saatlerinde harıl harıl çalışıyorlardı. Manisanın çok değişik çantasepetleri 35'er liraya satılacak, Ankaralılar ayrıca Manisa bezlerini satın alarak, en şık ve dayanıklı gecelik yapma imkânına kavuşacaklardı. İnce çizgili renk renk bezler öylesine şıktı ki, başkentli bir ziyaretçi "Bunlardan blûz yapmalı" diyordu. Salihliden gelen Mücellâ Tusder, bu sergide İzmirin tanınmış modisti Zuhal Yorgancıoğlunun türk işi kreasyonlarını da teşhir ediyordu.

Kütahya, eski antika elişleri yanında, bunların yeni kopyelerini teşhir ediyordu. Yeni iş, çanta, terlik gibi pratik eşyalara uygulanmıştı. Antebin bakırları, dövme pirinç işleri, Antebin o çok meşhur elişleri ve baklavalarıyla yanyana, serginin bir parlak köşesini teşkil ediyordu. İstanbul ise modern sanayii ince elişleri ile süsleme sanatının bütün inceliklerini taşıyordu.

Haberler

Ankara Musiki Collegium'u

Geride bıraktığımız hafta içinde Akdeniz çevresindeki bazı memleketlerin bazı müzikçileri Ankarada toplandılar, üç gün süren sıkı bir çalışmadan sonra, dolaşmak üzere İzmire ve İstanbula gittiler. Dışişleri ve Milli Eğitim Bakanlıklarının işbirliğiyle düzenlenen bu "collegium"un amacı, özellikle Akdeniz çevresinde, Yakın ve Orta Doğu memleketlerinde gelişmiş olan ve modal bir anlayış temeline dayanan halk ve geleneksel sanat müziklerinin ilmî bir şekilde derlenip yazılması konusunda çalışan müzikçileri biraraya getirmek, modal müzik ile ilgili belgelerin bir merkezde toplanarak ilgililerin faydalanabilmesini sağlıyacak bir örgütün kurulması imkânlarını araştırmaktı. Bu arada Devlet Konser Salonunda ve Devlet Konservatuarında iki konser verildi ve Ankara Collegium'una katılan memleketlerden bazılarının bestecilerinin eserleri seslendirildi. Collegium'a besteci ve müzikologlarıyla Cezayir, Tunus, Mısır, İran, Irak, Almanya ve Türkiye iştirak etmişti. 12 Mayıs Perşembe günü Prof. Lessing'in yönetimindeki Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, müzik tahsilini Ankarada yapmış olan İranlı besteci Nasehi Tehraninin, Mısırlı besteci Gamal Abdel-Rahimin, Bülent Tarcanın ve Ulvi Cemal Erkinin eserlerini çaldı. Yarı yarıya boş bir salonda verilen konser pek başarılı sayılamazdı. Mısırlı ve İranlı bestecilerin eserleri "öğrenci işi" olmaktan başka bir değer taşımıyordu. Bülent Tarcanın süiti akılların almıyacağı kadar kötü çalındı ve bütün bunların üstüne Köçekçe "temiz hava" gibi geldi, çok alkışlandı ve tekrar çaldırıldı. Dinleyicilere dağıtılan programda ne "collegium"un amacı anlatılmıştı, ne de besteciler hakkında bilgi verilmişti.

Konservatuar salonundaki konserde Mısırlı Gamal Abdel-Rahimin, İranlı Nasehi Tehrani ile Samin Bağçebanın ve bizim bestecilerin oda müziği ile koro eserleri yer almıştı. Abdel-Rahimin keman sonatı, Tehraninin yaylı çalgılar dörtlüsü, Erkinin çokseslendirdiği türküler ve Saygunun piyano etüdleri özellikle dikkati çeken eserler oldu.

Sessiz sedasız yürütülen Ankara Kollokyumunda alınan kararlar, varılan sonuçlar hakkında basına hiçbir bilgi verilmemiş, konuk müzikçileri bir basın toplantısı ile gazetecilere tanıştırmak lüzumu duyulmamıştır. Dışişleri ile Milli Eğitim Bakanlıkları, işbirliğiyle düzenledikleri bu toplantı hakkında elbirliğiyle bir açıklama yaparlarsa "Ankara içtimaı"nın bir sohbet toplantısı mı -kollokyum-, ilmî bir seminer mi -collegium- olduğu anlaşılacaktır.

C. S. Orkestrasının gezisi

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası şu günlerde, "bölge konserleri" adı verilen gezilerinden birine daha çıkmış olacaktır. Bu defa Balıkesir, Edremit, Manisa, Aydın, Nazilli, Denizli ve Antalyada konser verilmesi kararlaştırılmıştır. Orkestra Müdürlüğü önce Kütahyaya da uğramayı düşünmüşse de, Kütahya Valisinin "yan çizmesi" üzerine bu tasarı gerçekleştirilememiştir. Aynı Kütahya Valisi birkaç ay önce de Kütahyada yapılacak olan UNESCO haftasını Cemal Gürselin hastalığını bahane ederek ve "Başbakan emretti" diyerek iptal etmiş, fakat UNESCO yönetim kurulunun şiddetli protestoları sonucunda kararından geri dönmek zorunda kalmıştı. Kültür düşmanı Vali, bu defa da sanatsever Kütahya halkını Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasının konserlerinden mahrum etmiştir.

Bölge gezisinde Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasını Prof. Gotthold E. Lessing yönetecektir. Konserlere solist olarak kemancı Suna Kan katılmaktadır.

TRT ve müzik

TRT Genel Müdürlüğü 1965 yılında altı türk bestecisine eser sipariş etmiş ve bir de "folklor karakterinde orkestra eserleri" yarışması açmıştı. Geçen yılın sipariş plânına göre Necil Kâzım Akses senfoni, Ulvi Cemal Erkin piyano konçertosu, İlhan Usmanbaş senfonik şiir, Ferid Alnar piyanolu üçlü, Bülent Arel keman-piyano için müzik, Nevit Kodallı yaylıçalgılar dörtlüsü besteliyecekti. İlhan Usmanbaş ile Nevit Kodallı çalışmalarını bitirmiş, eserlerini TRT'ye teslim etmiş ve telif haklarını almışlardır. Öte yandan yarışmaya katılan onsekiz eser üç kişilik bir jüri tarafından incelenmiş ve Mayıs başında kazanan eserler belli olmuştur. Noter aracılığıyla ve rumuzla gelen bu kompozisyonların kime ait olduğu

Adnan Saygun
Kollokyumda başı çeken

noterlerden sorulmuş ve dergi baskıya verildiği sırada bestecilerin adı açıklanmıştır. Yarışmayı kazanan üç besteci Bülent Tarcan, Ferit Tüzün ve Muammer Sundur.

1965 yılında yapılan siparişler ve açılan yarışma böylelikle bir sonuca ulaşırken, TRT Yönetim Kurulu 1966 yılının sipariş ve yarışma plânını da tespit etmiştir. 1966 yılında kompozisyon siparişi verilecek besteciler şunlardır: Adnan Saygun, Cemal Reşid Rey, Bülent Tarcan, Ferit Tüzün, Sabahattin Kalender ve İlhan Baran. Sipariş edilecek eserler yine geçen yılki gibi iki kategoride toplanmıştır. Oda müziği kategorisinde bir yaylıçalgılar dörtlüsü, bir obualı dörtlü, bir üfleme çalgıları beşlisi yer almaktadır. İkinci kategorinin konusu ise "radyofonik opera"dır: 30 dakikalık bir çocuk operası, 45 dakikalık bir eğlenceli opera ve 60 dakikalık bir ciddi opera. Türkiyede ilk defa denenecek olan bu türün besteciler tarafından da ilgiyle karşılanacağı tahmin edilmektedir.

1966 yılında TRT iki konuda yarışma açacaktır: modern piyano müziği ve çocuk şarkıları. Önümüzdeki ay ilân edilecek olan bu yarışmaların şartlarını tespit konusundaki çalışmalar devam etmektedir.

TRT'nin türk sanatına yapmış olduğu bu hizmet sessiz sedasız yürütülmekte ve kimsenin, hattâ müzik yazarlarının bile dikkatini çekmemektedir. 1965 yılında sipariş edilen ve yeni yeni tamamlanan altı eser ile yarışmayı kazanan kompozisyonlar TRT'nin üçüncü kuruluş yıldönümünde düzenlenecek olan bir dizi konserle türk halkına sunulacaktır.

İstanbul

Devlet Balesi İstanbulda

Her mevsim sonu İstanbula, bahar turnesi halinde, temsiller vermeğe gelen Devlet Tiyatrosu, bu mevsim sonu, Tiyatro ve Opera bölümlerinin katılmadığı bir turne düzenlemiş ve yalnız ünlü Bale bölümüyle gelmiştir. Bu satırlar okunmağa başlandığı sırada Devlet Tiyatrosu Bale bölümü, İstanbulda, Şan sinemasındaki temsillerine başlamış olacaktır.

Turne programında ilk eser Çaykovskinin, 17 Mayıs Salı akşamı ilk temsili verilecek olan "Kuğular Gölü" balesidir. Bu dört perdelik büyük koregrafi eserinin dört perdesini de oynamak başarısını gösteren Bale topluluğu, bütün kış, ankaralılara tadına doyamadıkları bir sanat ziyafeti vermiş ve haftada bir defa oynanan "Kuğular Gölü" sonuna kadar hep "kapalı gişe" temsil edilmiştir. Eseri, Balemizin kurucusu olan Dame Ninette de Valois, M. Petipa ile L. İvanovun koregrafisinde bazı değişiklikler yaparak sahneye koymuştur. "Kuğular Gölü"nün İstanbulda da Ankaradaki ilgiyi uyandıracağı ve büyük bir başarı kazanacağı muhakkak gibidir. "Kuğular Gölü" 17, 19, 20 Mayıs akşamları ve 21 Mayıs günü saat 15'de matine olarak dört defa oynanacaktır.

İstanbulda verilecek diğer Bale temsillerinden ikisi yeni türk baleleridir: Ankarada mevsim sonu sahneye konulmuş olan Nevit Kodallının "Sinfonietta"sıyla, Bülent Tarcanın "Hançerli Hanım"ı ve Gavin Gordon'un "Hovardanın Sonu" -The Rake's Progress- adlı eserleri.

Bunlardan "Sinfonietta"nın koregrafisini Ninette de Valois, "Hançerli Hanım"ınkini de Richard Glasstone yapmıştır. "Hovardanın Sonu" balesinin koregrafisi ise, gene Ninette de Valois'nındır. Üçü birarada temsil edilecek olan bu eserlere İstanbulda 18 ve 21 Mayıs akşamları ayrılmıştır.

İstanbul sanatseverlerinin büyük ilgisini çeken bale temsillerinin biletleri, bu satırlar yazıldığı sırada, hemen hemen tamamen satılmıştır.

Üçüncü Tiyatroda "İstanbul Efendisi"

Elli yıllık yerli müzikal

Oyun : "İstanbul Efendisi"; Komedi, 3 perde, 1 tablo (2 bölüm).
Yazan : Musahipzade Celâl (1868-1959).
Müzik : Leon Hancıyan
Uygulayan : Nevit Kodallı.
Tiyatro : Devlet Tiyatrosu (Üçüncü Tiyatro).
Sahneye koyan : Mahir Canova.
Dekor : Turgut Zaim.
Kostüm : Hâle Eren.
Oynayanlar : Vedii Cezayirli (Savleti Efendi), Azmi Örses (Menteş-ağa), Mithat Demokan (Ferhat Ağa), Adnan Başer (Muhsin Efendi), Ergun Uçucu (İrfan Çelebi), Ferdi Merter (Sâfi Efendi), Sevinç Aktansel (Çengi Âfet), Semiha Berksoy (Feraset Bacı), Yüksel Örses (Esma Hanım), Meral Üner Dilârâm) vs.
Konu : Musahipzade Celâl, son otuz yılda en az tekrarlanmış eski oyunlarından (1917) biri olan "İstanbul Efendisi"nde, o usta fırçasıyla, yakın geçmişimizin renkli, canlı bir tablosunu çiziyor. Yeni kuşakla.ın bu tabloda gördükleri sadece eski töreler, eski tipler ve kostümler değil. Yazar, iyi bildiği -ve incelediği- bir devrin ünlü çengisinden alık oğlanına, arap bacısından kölesine, esir kadınına, hristiyan esnafına varıncıya kadar, çeşitli sınıftan insanlarıyla âdeta beşerî panoramasını verirken, bâtıl inançları yüzünden çocukların bile inanmıyacakları masallara kanan koskoca bir İstanbul Efendisi, yani Kadısı ile o devrin sosyal bir hicvini de yapıyor.
Beğendiğim : Mahir Canovanın, Musahipzadenin eserine, onun özelliklerini feda etmeden kazandırdığı kıvrak ritm ve akıcı sahne düzeni. Bu düzeni başarıyla tamamlıyan ve esere havasını veren Turgut Zaimin güzel dekorları, Nevit Kodallının -Leon Hancıyanın müziği üzerine- uyguladığı tatlı havalar ve Hâle Erenin nefis kostümleri. Bellibaşlı rollerden İstanbul Efendisi'nde Vedii Cezayirlinin kusursuz osmanlı diksiyonu ve ölçülü oyunu. Sevin Aktanselin dikkati çeken başarılı Çengi Âfet'i. Semiha Berksoyun şirin -ve pek "ses"li- Feraset Bacı'sı. Yüksel Örsesin zarif oyunu ve sıcak sesi. Ve, hepsinin üstünde, Ergun Uçucunun pitoresk bir tip halinde canlandırdığı -yalnız, aşırılığa kaydığı bazı sahnelerde tatlı bir mecup haline getirdiği- İrfan Çelebi'deki güçlü kompozisyonu.
Beğenemediğim : Çarşı sahnesinde, esnaf rollerini oynayanların, temsilin bütünlüğünü, hattâ ritmini -ve zevkini- bozan kifayetsiz oyunları ve... fazla uzayan "sıçancezası".
Sonuç : Yerli müzikallerin en eskisi ve en başarılısı.

Lûtfi AY

Yok, yok, yok!

Elimde, Profesyonel Futbolcular Sendikasının aylarca önce basına ve spor idarecilerine gönderdiği bir yazı var. Yazı gerçekleri haykırdığı, türk gençliğinin neler çektiğini, nerelere sürüklendiğini açıkladığı için insana acı ve bedbinlik veriyor.

Spor basınını izledim. Bu haykırışlar ne basında, ne Teşkilâtta ve ne de spor adamlarında en ufak bir yankı uyandırdı. Türk spor basınının sadece aktüaliteyi yansıtan olumsuz bir yola girmesi bedbinliğimi artırıyor.

Yazıdan cümleler veriyorum: "70 spor otoritesine, eski Federasyonculara, Antrenörler Cemiyetine başvuruyoruz; 'haklısınız, sizinle beraberiz, teknik kuruluşuz, siyasetle uğraşamayız' diyorlar. (...) Futbolcunun eline normal olarak ayda 500-600 lira geçer. Bir futbolcunun günde 3800 kalori alması lâzımdır. Bunun piyasadaki değeri ise 600 lirayı aşmaktadır. (...) Ankarada 49 futbolcu arasında yapılan ankette 23 kişinin parasız, geriye kalanların da 10.000 liradan az parası vardır, senede dönen transfer bedelleri 2 Milyon liranın üstündedir. (...) Ankarada 2000 futbolcu 2 tane, toz toprak, çamur içindeki antrenman sahasında gençliklerini tüketmektedir. (...) Profesyonel futbolcunun Türkiyede vasati spor hayatı 10 senedir, ne emekliliği, ne sosyal sigortası, ne de biriktirebileceği bir tek kuruşu yoktur. (...) Spor sağlık kontrolü, spor ârızalarının tedavisi bir yana, yazın soğuk, kışın sıcak bir duş yapabilen büyük şehirlerdeki futbolcu sayısının miktarı yüzde 10'dur. (...) Ümitsizlik bize inançlarımızı yedirecek diyoruz, haksızsınız diyorlar, bunları gazetelere başlık yapıyorlar."

Profesyonel sporcuların istikbalini emniyet altına almak, hayatlarını nizama sokmak, haklarını korumak, bu suretle futbolun gelişmesini sağlamak gibi iyiniyetlerle kurulan Sendikaya, Teşkilât, elini uzatacağına, kötü gözle bakmaktadır. Çünkü Türkiyede gençliğin dâvaları, genç neslin spor ihtiyacı, sporun çocuklarımızın yetişmesindeki büyük önemi anlaşılmamıştır. Bu dâvaya inançla eğilen, yüreği ezilip üzüntü duyan gerçek spor adamlarına iş yapma imkânı verilmemektedir. Spor teşkilâtı iş bulma, mevki kapma, seyahat etme, ona buna hulûs çakma müessesesi haline gelmiştir.

Büyük bir stad yapmanın, lig maçı, milli maç kazanmanın bizdeki anlamı "spor yaptırıyorum, sporda muvaffak oluyorum"dur. İstanbulda 25 Milyona 50 bin kişilik Ali Sami Yen Stadı yapıldı. Yolu yoktur, oto parkı yoktur, en önemlisi, gençleri oraya çıkaracak bir tek antrenman sahası yoktur. Ankarada, üç aylık yaz mevsimi için açık bir yüzme havuzu 15 milyona yapıldı. Ne yazık ki, iki senedir suyu yoktur.

Türkiyede yapılan bütün spor tesislerinin durumu budur veya bunun benzeridir.

Şehirlerde profesyonel futbol takımları kurularak, futbolun gelişeceği tahmin edilmektedir. Bir an için bunu böyle kabul edelim, fakat kaybettiklerimize bakın:

1) Şehrin dört ünlü klübü birleşerek profesyonel takım kurulmakta, bu klüplerin amatör futbol faaliyetleri yok olmakta, diğer amatör futbol faaliyetleri şehirde tamamen varlıklarını kaybetmektedirler. Böylece, amatör klüplerin heves ve faaliyetleri sönmekte, futbolcu yetiştiren kaynaklar azalmakta, kütle sporu yerini sirk sporuna bırakmaktadır.

2) Gençlik profesyonel spora teşvik edildiği için, amatör, temiz spor ruhu ölmektedir.

3) Profesyonel futbolcu olan gençlerin yüzde 80'i tahsilini yarım bırakmaktadır.

4) Profesyonel futbolcu bir iş sahibi olamamaktadır. Çünkü, haftada iki-üç antrenman, bir maç, kamp, iki haftada bir üç-beş gün süren deplâsman seyahati, bir insanın iş tutmasına, hele tahsilini bitirmesine imkân vermez.

5) Klüpler borç içindedir. Sporcunun aldığı para mahduttur, daima klüpten alacaklıdır ve çoğu zaman da alamaz. Basında çıkan 50 binlik, 100 binlik transfer ücretleri gençlerimizin aklını çelmekte, onları genç yaşta kolay para kazanmaya ve şöhrete ulaşma hayallerine zorlamaktadır. Futbolcu daima, bir Metin, bir Can, bir Turgay olma hevesi içinde profesyonel olma yoluna düşer. Bunların binde biri bu seviyeye yükselir, diğerleri aldıkları az miktardaki transfer ücretlerini küçük aylıklarına ekler, gençliklerinden ve sporcu muhitten gelen hovardalıkla yer bitirirler. 10 sene içinde 5-10 resim, 3-5 yazı... İşte, yıldız olamamış bir futbolcuya kalan budur!. Bizdeki profesyonel futbolculuk ve sonu, bu hikâyenin içindedir.

Türkiyede lisansiye 160 bin sporcunun 130 bini futbolcu, 1400 klübün meşgul olduğu spor branşı da futboldur. İşte buna Türkiyede "gençlere spor yaptırıyoruz" diyoruz!..

Anadoluda klüplerimizin, gençlerimizin hali ise yürekler acısıdır. Klüplerin çoğunlukla lokali yoktur. Bunlar kahve köşelerine sığınmışlardır veya bir taraftarın tuttuğu bir odaya başlarını sokmuşlardır. Bavul içinde taşınan klüpler vardır. Bunların, spor disiplin ve eğitimi verecek bir idarecileri yoktur; sağlık kuralları içinde, doğru dürüst futbol öğretecek antrenörleri yoktur. Sporcular, sıhhi kontrol ve bakımdan hiçbir zaman nasiplerini alamazlar. Toprak sahalarda yazın toz ve yara-bere içinde, kışın çamur, su deryası ortasında, çoğunlukla bir duş alma imkânı dahi bulamadan gençliklerini bitirirler.

Denetimden uzak bulundukları için kumar, içki, sefahat ve külhanbeylik gibi yollara sürüklenen gençlerin sayısı korkunçtur. Sapık insanların, para kuvvetiyle sporcu gençlere musallat oluşlarının hikâyelerini her şehirde duyabilirsiniz.

Profesyonel Futbolcu Sendikasına bağlı gençlerimiz işte bunları haykırıyor, heryere başvuruyor, fakat ses alamıyorlar. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün en yetkililerinden birinin makamına çıkıp, bilgi almak dert anlatmak istiyorlar, fakat bu sorumlu ve yetkili zat suratını asıp, kâğıt açacağı ile tırnaklarını temizliyor.

Ben de soruyorum:

"— Değerli spor yazarları, değerli spor idarecileri, Teşkilât sorumluları, Hükümet sorumluları, bunları biliyor musunuz?"

Muhterem ÖZYURT

S İ N E M A

Festivaller

Cannes 66 (devam)

5 Mayısta başlayıp 20 Mayısta sona erecek olan Cannes festivali, programındaki filmlerin yarıya yakınını gösterdi. Festivalin bu "ilk haftaym"ında büyük sürpriz yaratan herhangi bir film çıkmadı. İlk devrenin en önemli olayları ise, sansürce Fransa içinde ve dışında gösterilmesi yasaklanan "La religieuse - Rahibe"nin oynatılmasından (Bk. AKİS, Sayı: 621) sonra bu defa Festival Komitesinin programa almağı reddettiği bir başka fransız filminin festival dışında gösterilmesi, bir de sinemanın "yaramaz çocuğu" Orson Welles'in yıllardanberi ilk defa Cannes'da boy göstermesiydi.

Festival Komitesinin programa almadığı film, "Sevgilim Hiroshima", "Geçen yıl Marienbad'ta" gibi eserleriyle çağımızın en büyük yönetmenlerinden biri sayılan Alain Resnais'nin "La guerre est finie - Savaş bitti" filmiydi. İspanyol yazar Jorge Semprun'un senaryosu, yeraltı faaliyetinde bulunduğu İspanyadan üç günlüğüne Parise gelen bir cumhuriyetçinin, uzun süredir Fransada yaşıyan eski cumhuriyetçiler çevresindeki macerasını anlatıyordu. İsveç - fransız ortakyapımı olan ve fransız Yves Montand, isveçli İngrid Thulin ve kanadalı Geneviève Byold'un oynadıkları filmde doğrudan doğruya İspanya ile ilgili bir yön bulunmamasına, filmin ağırlığının insan psikolojisinin çözümlenmesinde toplanmasına rağmen, Festival Komitesi bu yıl Cannes festivaline hem filmle katılan, hem de bir "İspanya günü" düzenleyen Franco'yu gücendirmemek için Resnais'nin filmini geri çevirdi. Ancak, 10 Mayısta Cannes'daki bir sinemada seyircilerin, gazetecilerin ve eleştirmecilerin karşısına çıkan "Savaş bitti" sanat yönünden başarılı bir film olarak nitelendi.

Welles, yeni filmiyle olduğu kadar basın toplantısıyla da bu ilk yarının "yıldızı" olup çıktı (Bk. "Sinemacılar" adlı yazı).

Romanyadan İtalyaya

Geçen yıl, hiç beklenmiyen bir ülke -Romanya- "Asılmışlar Ormanı"yla büyük ödülü kazandığı için, bu yıl "Rahibe"den sonra gösterilecek olan rumen filmi "Rascoala - Alevli Kış" büyük bir merakla bekleniyordu. 25 yaşındaki Mircea Muresan'ın, 1907'deki köylü ayaklanmasını anlatan filmini eleştirmeciler çok iyi karşıladılarsa da, "Asılmışlar Ormanı" kadar başarılı bulmadılar. Daha önce Batı Almanyalı Ulrich Schamoni'nin "Es"i gibi, Muresan'ın "Alevli Kış"ı da genç bir yönetmenin ilk uzun filmiydi ve onu yine genç bir yöntmenin yine ilk uzun filmi izledi: Bu seferki Ermenistan Cumhuriyetinde Devletyanın çevirdiği "Günaydın, işte ben"di. Ancak iki saati aşan bu film, öbür iki genç yönetmenin çalışmasıyla mukayese edilemiyecek kadar başarısız görüldü, hattâ seyircilerin çoğu filmin yarısında salonu boşalttılar. İngiliz yönetmen Lewis Gilbert'in "Alfie"si ise fransız eleştirmeciler ile ingiliz eleştirmecileri birbirine düşürdü. "Çok hızlı bir çapkın"ın maceralarını anlatan "Alfie"yi fransız eleştirmeciler bayağı bulur ve tiyatroda bile eskimiş usullere başvurmasından dolayı kınarlarken, ingiliz eleştirmeciler bir çapkının insanı güldüren ve düşündüren yönlerini anlattığı için övmekteydiler. Bununla birlikte her iki taraf da "Âni tehlike"nin başarılı oyuncusu Michael Caine'ın bu filmdeki oyununu da övmekte birleşiyorlardı.

İngilizlerin "Alfie"sini, Batı Almanyanın festivale gönderdiği ikinci film olan "Die Verurrungen der Zöglingö Törless - Öğrenci Törless'in şaşkınlığı" izledi. Avusturyalı yazar Robert von Musil'in bu yüzyılın başlarında yayımladığı aynı addaki romandan aktarılan film, genç bir öğrencinin sınıf arkadaşlarının sadizme varan eziyetlerine karşı koyuşunu anlatıyordu. Genellikle festivallerde hiç başarı gösteremiyen Alman sinemasının, yeni ve başarılı bir sinemacı kuşağı yetiştirmekte olduğu umudu "Es"ten sonra "Törless"le bir kere daha belirdi.

Festivallerin uzun filmler bölümüne pek katıldığı görülmeyen küçük Danimarka sineması bu defa Henning Carlsen'in "Sult - Açlık"ı ile ilgi çekici bir eser ortaya koymaktaydı. "Açlık", uzun bir ayrılıktan sonra yurduna döndüğü vakit işsiz güçsüz kalan, açlıkla karşılaşan bir yazarın taviz vermiyen tutumunu yansıtıyordu.

Mario Monicelli'nin İtalya adına gönderdiği "L'armata Brancaleone - Brancaleone'nin Ordusu" ise başlangıcındanberi hep ciddi, ağır bir hava taşıyan filmlerin yer aldığı programa neşeli bir hava getirdi. Vittorio Gassman ile Catherine Spaak'ın oynadığı film, bir çeşit "Don Kişot" hikâyesi anlatıyordu.

Claude Lelouche'un Fransa adına yarışmaya katılan "Un homme et une femme - Bir erkekle bir kadın" filmi, festivali yine eski ağırbaşlı havasına soktu. Film, adını hiç yalancı çıkartmıyan bir şekilde tesadüfün karşı karşıya getirdiği bir kadın ile bir erkeğin yavaş yavaş tutkuya kadar varan bağlılıklarını çok yalın, sade bir şekilde anlatıyordu.

Festivalin ilk yarısı, yarışmaya İngiltere ile Fransa adına ortaklaşa katılan "Mademoiselle" ile sona erdi. Şimdi Fransada her geceki temsilinde mutlaka bir olaya yol açan "Les paravents" piyesinin yazarı Jean Genèt'nin romanından ingiliz yönetmen Tony Richardson'un aktardığı film, herkesin sevdiği, saydığı, fakat ağırbaşlı görünüşü altında korkunç tutkular besleyen bir kadın öğretmenin portresini çizmektedir. Welles'in filmi ve "Mademoiselle" ile Cannes'a iki filmle katılan Jeanne Moreau'nun kadın oyuncu ödülü alması çok muhtemeldir.

(AKİS — 149)

Sinemacılar

Welles ve Shakespeare

Kimse Welles'in bir Shakespeare uzmanı olduğunu inkâr edemez. Hollywood'un bu "hârika çocuğu"-

nun Shakespeare'le ilk tanışması, beş yaşındayken başlamıştır. Çocukluğunda "Kral Lear"i kuklayla oynatan Welles'tir, onbeş yaşındayken "Julius Caesar"ı sahneye koyuşuyla ödül kazanan Welles'tir, Shakespeare'in oyunlarının toplu basımlarını kendi eliyle çizdiği resimlerle süsleyip "Herkes için Shakespeare" adıyla piyasaya çıkarıp 100 bine yakın baskı yapan Welles'tir, "Macbeth" ile "Othello"yu sinemaya ilgi çekici bir şekilde uygulayan Welles'tir. Ve Welles 1952'de "Othello" ile en iyi film ödülünü kazandığı Cannes festivaline ondört yıl sonra yeni bir Shakespeare aktarmasıyla katılıyordu.

"Othello"yu Fas adına Cannes'a getiren Welles bu yıl İspanya adına "Campanaras a medianoche"yi getiriyordu. Ama, film "Falstaff" adıyla tutundu. Aslında Shakespeare'in eserleri arasında ne "Campanaras a medianoche" diye çevrilebilecek bir eser, ne de "Falstaff" adında bir eser vardı. Welles onbeş yaşındayken Shakespeare'in tarihî konulu sekiz piyesinden tek bir piyes meydana getirdiği gibi, bu defa da Shakespeare'in beş piyesinde ayrı ayrı maceraları işlenen kahramanı alıp tek bir metinde birleştirmişti. Welles'in doğrudan doğruya kendisinin oynadığı bu Falstaff tipinin maceraları festivalde uzun uzadıya alkışlandı.

Fakat bu ele avuca sığmaz sanatçının basın toplantısı da en az filmi kadar ilgi çekici oldu. "Bana sorularınızı fransızca, ingilizce, italyanca, ispanyolca, hattâ çince sorabilirsiniz" sözleriyle işe girişen Welles, Shakespeare ile sinemaya gelince birden ciddileşti. Filmi üzerindeki düşüncelerini şöyle anlattı: "Falstaff, Shakespeare tiyatrosunun bir çeşit mozayığıdır. Bütün zamanların bu en büyük yazarının metninde hiç bir değişiklik yapmadım, piyeslerinin beşinden alınmış parçaları tek bir metinde birleştirdim."

Sinemacı Shakespeare

"Falstaff"ı çevirmeyi 25 yıldanberi tasarladığını söyliyen Welles, Shakespeare üzerine düşüncelerini de şöyle anlattı: "Shakespeare zamanımızda yaşasaydı sinemacı olurdu. Her neyse, Shakespeare'in eserlerini çok iyi bildiğimi iddia eden ben, bugüne kadar hiç kimsenin bu ingiliz yazarın esrarını çözemediğini sanıyorum. Shakespeare bir sürü ülkede son derece değişik biçimlerde oynanmıştır ve hiç kimse de henüz bunun en ideal şeklini bulamamıştır. Benim için de durum aynıdır."

"Sinema seyircisini nasıl buluyorsunuz?" sorusuna ise Welles'in cevabı şudur:

"Hangi seyirci? Sinemada seyirci bir değil ki... Birçok seyirci var. Ama herhalde çağımızın seyircisi eskilerinden daha zeki, daha da titiz. Biz sinemacılar için en cesaret verici yön de bu zaten.."

Sinemadan önce tiyatroya bağlı olan Welles'in bugün tiyatro üzerindeki düşünceleri ise pek iyimser değil. Çünkü basın toplantısını şöyle sona erdirmektedir: "Çağımızın başlıca sanatı sinemadır. Tiyatroyla artık ilgilenmiyorum, çünkü artık zamanımıza ayak uyduramıyor."